

Mogens Skipper-Pedersen
Advokat
Asia House, Indiakaj 16
2100 København Ø

Henrik Stenbjerre
Advokat
Bregentved Allé 28
2820 Gentofte

FORTROLIGT

TIL BESTYRELSEN I NOVA BANK FYN A/S

**REDEGØRELSE OM ADVOKATUNDERSØGELSE AF VISSE FORHOLD I FIONIA
BANK A/S**

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.	Kommissorium	3
2.	Undersøgelsens formål, afgrænsning og metode	3
3.	Sammenfatning og konklusion	4
4.	Hændelsesforløbet omkring Bankens sammenbrud	6
5.	Årsagerne til Bankens sammenbrud	7
6.	Behandlingen af creditsager i Banken	11
7.	Finanstilsynets undersøgelser	24
8.	Har årsrapporter, halvårsrapporter og periodemeddelelser i perioden 2006 - 2008 været retvisende?	32
9.	Har Bankens interne revision i perioden 2006 – 2008 udført revision i overensstemmelse med god revisionskik?	42
10.	Har Bankens eksterne revision i perioden 2006 – 2008 udført revision i overensstemmelse med god revisionskik?	48
11.	Har direktionen og den overordnede ledelse handlet ansvarspådragende overfor Banken?	51
12.	Har bestyrelsen handlet ansvarspådragende overfor Banken?	53

BILAGSFORTEGNELSE

Bilag 1:	Kommissorium
Bilag 2:	Tidslinjenotat
Bilag 3:	Sammendrag af Fionia Bank A/S' udlåns- og kreditpolitikker
Bilag 4:	Fionia Bank A/S' pantebrevsengagementer
Bilag 5:	Notat vedrørende interne revisionsprotokollater for perioden november 2006 – februar 2009
Bilag 6:	Notat vedrørende eksterne revisionsprotokollater for perioden januar 2007 – februar 2009
Bilag 7:	Redegørelse om ansvarsforhold i pengeinstitutter

1. KOMMISSORIUM

I kommissorium af 29. januar 2010 har bestyrelsen i Nova Bank Fyn A/S ("Nova Bank") anmodet undertegnede advokater Mogens Skipper-Pedersen og Henrik Stenbjerre om at foretage en undersøgelse af forholdene i Fionia Bank A/S ("Banken") i perioden januar 2006 - februar 2009.

Kommissoriet er vedlagt som **bilag 1**.

2. UNDERSØGELSENS FORMÅL, AFGRÆNSNING OG METODE

Det overordnede formål med undersøgelsen er at redegøre for årsagerne til Bankens økonomiske sammenbrud i 2009 og at vurdere, hvorvidt der er grundlag for at gøre et erstatnings- og/eller strafferetligt ansvar gældende eller udtale kritik over for medlemmer af Bankens tidligere ledelse, Bankens revisorer eller andre personer.

Undersøgelsen er foretaget på grundlag af omfattende materiale, der er udleveret af Nova Bank. Materialet omfatter blandt andet årsrapporter, delårsrapporter, revisionsprotokoller, bestyrelsens forhandlingsprotokol, risikoreporter, solvensopgørelser mv. til bestyrelsen, kreditpolitikker og forretningsgange samt rapporter og korrespondance med Finanstilsynet.

Vi har udarbejdet et tidslinjenotat indeholdende en kronologisk gennemgang af en række faktuelle forhold i Banken, som vi har fundet af betydning for vores undersøgelse. Notatet er vedlagt som **bilag 2**.

Vi har udelukkende baseret vores redegørelse på udleveret skriftligt materiale. Vi har dog haft enkelte opklarende samtaler med personer fra Nova Bank, herunder enkelte tidligere ansatte hos Banken. Vi har af hensyn til principperne om selvinkriminering ikke drøftet sagen med tidligere medlemmer af Bankens ledelse eller Bankens revisorer.

Banken havde ikke aktie- eller optionsprogrammer for ledelsen. Endvidere har Fionia Fonden efter det oplyste ikke samhandlet med Banken.

Ved vurdering af de i redegørelsen punkt 8 – 10 omhandlende forhold har vi været assisteret af statsautoriseret revisor Svend Ørjan Jensen (tidligere Grant Thornton).

Advokat Lise Lotte Hjerrild (Horten) har bistået os som projektleder for undersøgelsen, hvor Horten endvidere har været sekretariat for os.

Vi har ikke foretaget en vurdering af Finanstilsynets arbejde med Banken.

Vores redegørelse er disponeret således:

Sammenfatning og konklusion er indeholdt i redegørelsens punkt 3.

I punkterne 4 – 7 har vi kortlagt en række faktiske forhold:

- Hændelsesforløbet omkring Bankens sammenbrud (punkt 4)
- Årsagerne til Bankens sammenbrud (punkt 5)
- Behandlingen af creditsager i Banken (punkt 6)
- Finanstilsynets undersøgelser (punkt 7)

I punkterne 8 – 12 er foretaget en gennemgang og retlig vurdering af:

- Årsrapporterne og delårsrapporterne for 2006, 2007 og 2008 (punkt 8)
- Intern revision (punkt 9)
- Ekstern revision (punkt 10)
- Direktionen (punkt 11)
- Bestyrelsen (punkt 12)

3. SAMMENFATNING OG KONKLUSION

3.1 Årsagerne til Bankens sammenbrud

Det er vores vurdering, at Bankens sammenbrud i det væsentligste var forårsaget af en kombination af følgende forhold:

- En høj risikoprofil i form af betydelige udlån inden for ejendoms- og pantebrevssektoren og med en høj risikokoncentration blandt Bankens største kunder.
- En svag kreditorganisation.
- En mangelfuld kreditstyring og creditsagsbehandling.
- Den negative udvikling på ejendomsmarkedet og den efterfølgende globale finanskrise.

Det er vores vurdering, at Bankens svage kreditorganisation og den mangelfulde kreditstyring og creditsagsbehandling har forårsaget en ikke uvæsentlig del af Bankens samlede tab.

3.2 Har årsrapporter og delårsrapporter i perioden 2006 – 2008 været retvisende?

Det er vores vurdering, at rapporterne har været retvisende, og at der ikke er grundlag for at fastslå, at der på rapporteringstidspunkterne var indtruffet objektiv indikation for værdiforringelse ("OIV") med væsentlige yderligere nedskrivningsbehov end angivet.

Vi finder tillige, at oplysningerne i årsrapporternes ledelsesberetninger samlet set giver læserne et retvisende billede af Bankens risikoprofil. Vi har dog fundet anledning til at kritisere et enkelt forhold i forbindelse med årsrapport 2007, hvor vi finder, at den forøgede risikokoncentration i pantebrevsporteføljen burde have været nævnt.

3.3 Foreligger der et ansvarsgrundlag for Bankens ledelse og revisorer?

Intern revision

Vi har ikke fundet grundlag for at kritisere det arbejde, der er udført af Bankens interne revision og finder, at arbejdet er udført i overensstemmelse med god revisionsskik.

Ekstern revision

Vi har ikke fundet grundlag for at kritisere det arbejde, der er udført af Bankens eksterne revision og finder, at arbejdet er udført i overensstemmelse med god revisionsskik.

Adm. direktør Finn Birger Sørensen

Efter ændringen af Bankens kreditorganisation medio 2007 har der været en øget ledelsesmæssig fokus på Bankens udlån inden for ejendoms- og pantebrevssektoren, og der skete en

betydelig kreditmæssig opstramning. Helt frem til Bankens sammenbrud blev der dog konstateret betydelige svigt i kredithåndteringen.

Vedrørende perioden før medio 2007 finder vi, at der er grundlag for at kritisere Finn Birger Sørensen for at have undladt at have tilstrækkelig ledelsesmæssig fokus på og føre tilsyn med, om Bankens kreditorganisation var egnet til at håndtere den betydelige udlånsvækst inden for ejendomssektoren og den store risikokoncentration blandt en række nye storkunder inden for denne sektor. En sådan fokus må formodes at ville have afdækket svaghederne i Bankens kreditstruktur, de mangelfulde IT-systemer og forretningsgange, en mangelfuld kreditstyring og kontrol og en mangelfuld sagsbehandling. Ud fra en samlet vurdering finder vi dog ikke tilstrækkeligt grundlag for at kvalificere kritikken mod Finn Birger Sørensen som ansvarspådragende over for Banken.

Andre ledende medarbejdere

Bankdirektør Kaj Østergaard Mortensen og bankdirektør Henrik Borup Jeppesen

Vi finder ikke, at vi har grundlag for at kritisere bankdirektør Kaj Østergaard Mortensen og bankdirektør Henrik Borup Jeppesen, der begge blev optaget i koncerndirektionen den 1. september 2008. Henrik Borup Jeppesen var blevet ansat i Banken pr. 1. juni 2007 som vice-direktør med det overordnede ansvar for blandt andet Bankens kreditområde.

Kreditchef Jørgen Nielsen

Jørgen Nielsen var indtil sin pensionering den 1. april 2007 kreditchef med reference til den administrerende direktør. Han deltog i bestyrelsens møder under behandlingen af Bankens kreditsager og besvarede sammen med den administrerende direktør spørgsmål til Bankens udlånsvirksomhed og de enkelte engagementer. Som den daglige ansvarlige for Bankens kreditområde kan Jørgen Nielsen kritiseres for en mangelfuld ledelsesmæssig fokus på og tilsyn med Bankens kreditorganisation og kreditsagsbehandling. Det er dog vores vurdering, at der ikke er et tilstrækkeligt grundlag for at antage, at der foreligger et ansvarspådragende forhold over for Banken.

Kreditchef Poul Helge Pedersen

Vi finder ikke, at vi har noget grundlag for at kritisere Poul Helge Pedersen, der blev ansat i Banken den 1. august 2007.

Bestyrelsens medlemmer

Bestyrelsen har gennem hele forløbet forholdt sig aktiv i bestyrelsesarbejdet, herunder ved behandlingen af lånesager. Bestyrelsen modtog gennemgående tilfredsstillende og beroligende svar fra ledelsen, når der på bestyrelsesmøderne blev stillet spørgsmål til Bankens udlånsvirksomhed og enkeltengagementer. Fra medio 2007 modtog bestyrelsen løbende risikorapporter med detaljerede informationer om Bankens udlånsvirksomhed. Bestyrelsen fulgte således med i ledelsens bestræbelser på at reducere udlånene inden for ejendoms- og pantebrevssektoren.

Det havde efter vores vurdering været ønskeligt, om bestyrelsen allerede tidligere end sommeren 2007 havde rejst spørgsmål om, hvorvidt Bankens kreditorganisation, herunder på direktionens niveau, burde styrkes for bedre at kunne håndtere de betydelige udlån inden for ejendoms- og pantebrevssektoren. Vi finder dog ikke, at der foreligger et ansvarsgrundlag over for Banken for noget medlem af bestyrelsen.

3.4 Samlet ansvarsvurdering

Det er vor samlede vurdering, at der ikke er grundlag for, at Banken rejser erstatningssag mod direktion, revision og/eller de enkelte medlemmer af Bankens bestyrelse.

Der er ikke for os oplyst forhold, der giver grundlag for at indlede en politimæssig efterforskning for overtrædelse af straffeloven eller særlovgivningen.

4. HÆNDELSESFORLØBET OMKRING BANKENS SAMMENBRUD

Banken var frem til sammenbruddet i begyndelsen af 2009 landets 7. største pengeinstitut med et primært markedsområde på Fyn og i Trekantsområdet. Ultimo 2008 havde Banken 40 filialer, ca. 100.000 kunder, ca. 27.000 aktionærer og ca. 650 ansatte. Banken opstod ved en fusion i 1990 af en række fynske sparekasser og havde som forretningsgrundlag et full service koncept over for private kunder samt små og mellemstore erhvervsvirksomheder. I 2008 etableredes i København en afdeling til betjening af formuende kunder. Bankens involvering med engagementer inden for ejendoms- og pantebrevssektoren øgedes i perioden væsentligt, herunder i betydelig grad med kunder uden tilknytning til lokalområdet. Balancen og Bankens samlede udlån øgedes betydeligt gennem årene og udgjorde ultimo 2008 henholdsvis 32,8 mia. kr. og 21,4 mia. kr.

Årsrapporterne 2006 og 2007 udviste et resultat før skat på henholdsvis 420 mio. kr. og 315 mio. kr. Resultatet i 2006 var det bedste i Bankens historie. Nedskrivninger på udlån og tilgodehavender mv. var i disse år medtaget med henholdsvis -39 mio. kr. (indtægtsførelse) og 71,3 mio. kr. Banken havde fra ultimo 2005 til ultimo 2007 en stigning i udlån på 7,5 mia. kr. I samme periode var indlån steget med 4,2 mia. kr.

Halvårsrapporten 2008 viste et resultat før skat på 26 mio. kr. Basisdriften for halvåret (resultat før nedskrivninger) udgjorde 224 mio. kr. Nedskrivninger var for halvåret opgjort til 133 mio. kr. Banken fastholdt forventninger til basisdriften for året i niveauet 370 – 400 mio. kr. Forventningerne til årets nedskrivninger var i niveauet 170 – 200 mio. kr. Bankens solvens var ultimo halvåret opgjort til 11,3 %.

I løbet af andet halvår 2008 konstaterede Banken et væsentligt behov for yderligere nedskrivninger. I årsrapporten for 2008 var nedskrivninger medtaget med ca. 1,2 mia. kr., og resultatet før skat for året var negativt med 958 mio. kr. De store nedskrivninger vedrørte for ca. 2/3's vedkommende engagementer inden for ejendomssektoren, herunder pantebrevsengagementer. Bankens egenkapital udgjorde ultimo 2008 991 mio. kr. mod 2.018 mio. kr. ultimo 2007, og den aktuelle solvens var opgjort til 8,3 % mod 10,5 % året før.

Efter drøftelser med Finanstilsynet konstaterede Bankens bestyrelse i februar 2009, at Banken ikke længere opfyldte solvenskravet i lov om finansiel virksomhed § 145 (FIL), idet det individuelle solvensbehov blev opgjort til 11,5 % og dermed oversteg den aktuelle solvens.

Banken indgik derfor den 22. februar 2009 en rammeaftale med Finansiell Stabilitet A/S ("Finansiell Stabilitet"). Bankens aktiver og passiver, bortset fra egenkapital og efterstillet kapital, skulle overdrages til et af Banken nystiftet datterselskab – Fionia Bank (ny) – med henblik på at fortsætte bankvirksomheden på baggrund af kapital tilført fra Finansiell Stabilitet. Banken skiftede herefter navn til "Fionia Holding A/S".

Rammeaftalen mellem Fionia Holding A/S og Finansiell Stabilitet blev gennemført den 27. maj 2009. Samme dag indskød Finansiell Stabilitet 790 mio. kr. i hybrid lånekapital i Fionia Bank (ny) mod sikkerhed (inklusive stemmeret) i aktierne i banken.

I juni 2009 konstaterede ledelsen i Fionia Bank (ny), at det skønnede nedskrivningsbehov i første halvår af 2009 var markant større end tidligere forventet, og at egenkapitalen i Fionia Holding A/S måtte anses for tabt. I samarbejde med Finansiell Stabilitet indledtes derfor en proces med henblik på afhændelse af bankens rentable dele.

Den 31. august 2009 blev det offentliggjort, at der var indgået aftale med Nordea Bank Danmark A/S om overdragelse af Fionia Bank (ny), bortset fra særligt risikobehæftede erhvervsengagementer, der ville blive overdraget til en nystiftet datterbank af Finansiell Stabilitet – Nova Bank. I handelen med Nordea medfulgte 84.500 kundeforhold svarende til en samlet udlånsportefølje på 6,5 mia. kr. Købesummen var fastsat til 900 mio. kr. med mulighed for efterfølgende regulering.

Overdragelsen blev gennemført den 30. november 2009, efter at Finansiell Stabilitet forinden havde erhvervet aktierne i Fionia Bank (ny) fra Fionia Holding A/S. Erhvervelsen skete til kurs 0 med mulighed for en efterfølgende regulering ("earn-out-aftale")

Nova Bank overtog samtidig med overdragelsen til Nordea de særligt risikobehæftede erhvervsengagementer, omfattende ca. 2.000 kundeforhold med et samlet udlån på ca. 7 mia. kr.

Årsrapport 2009 for Fionia Bank (ny) udviste et underskud på 3,5 mia. kr. før skat. Den væsentligste årsag var tab og nedskrivninger på ca. 3,4 mia. kr., der primært vedrørte ejendoms- og erhvervsengagementer.

Det af Finansiell Stabilitet helejede datterselskab, Nova Bank, aflægger som nystiftet selskab årsrapport første gang med udgangen af 2010.

5. ÅRSAGERNE TIL BANKENS SAMMENBRUD

5.1 De konstaterede tab og nedskrivninger på udlån og garantier

Som det fremgår af punkt 4, konstaterede Banken først i løbet af 2. halvår 2008 et behov for meget betydelige nedskrivninger og hensættelser. Således blev der i delårsrapporten pr. 30. september 2008 indregnet et beløb på 513 mio. kr. i nedskrivninger, og i årsrapport 2008 et beløb på 1.218 mio. kr. ud af en samlet udlånsportefølje på ca. 21,4 mia. kr. (efter nedskrivninger).

Af det samlede udlåns- og garantibeløb pr. 31. december 2008 udgjorde ejendomssektoren ca. 31 % og pantebrevssektoren ca. 16 %.

Banken havde herudover betydelige udlån til landbrug, handel og service samt til private.

Det fremgår af risikoreporteringen for 4. kvartal 2008, at ca. 2/3 af Bankens samlede nedskrivninger pr. 31. december 2008 vedrører nedskrivninger på ejendoms- og pantebrevsrelaterede engagementer. Også hovedparten af de pr. 31. december 2008 bogførte tab havde relation til ejendoms- og pantebrevsområdet.

Den største del af Bankens tab og nedskrivninger inden for ejendoms- og pantebrevssektoren var koncentreret omkring Bankens største kunder. Bankens 20 største engagementer vedrørte stort set alle ejendoms- og pantebrevssektoren.

5.2 Hovedårsagerne til Bankens sammenbrud

Det er vores vurdering, at Bankens sammenbrud i det væsentligste var forårsaget af en kombination af følgende forhold:

- En høj risikoprofil i form af betydelige udlån inden for ejendoms- og pantebrevssektoren og med en høj risikokonzentration blandt Bankens største kunder (punkt 5.3).
- En svag kreditorganisation (punkt 5.4.1).
- En mangelfuld kreditstyring og kreditsagsbehandling (punkt 5.4.2).
- Den negative udvikling på ejendomsmarkedet og den efterfølgende globale finanskriser (punkt 5.5).

5.3 Bankens høje risikoprofil

5.3.1 Udlånsvæksten

Bankens generelle udlånsvækst har ikke været påfaldende høj i forhold til sammenlignelige institutter, ligesom der ikke i undersøgelsesperioden har været en voldsom (men dog ikke uvæsentlig) forøgelse af Bankens indlånsunderskud. Ifølge årsrapport 2008 har udlån og indlån udviklet sig således:

	2004	2005	2006	2007	2008
Udlån (mia. kr.)	10,3	12,7	16,5	20,2	21,4
Indlån (mia. kr.)	7,8	9,3	10,9	13,5	13,9
Årets udlånsvækst (%)	14,5 %	23,9 %	29,2 %	22,7 %	5,9 %

Væksten inden for ejendomssektoren var betydelig højere, særligt i perioden 2004 – medio 2007, medens væksten fra og med 3. kvartal 2007 har været negativ. Det fremgår således af Bankens risikorapport fra 4. kvartal 2008, at den årlige udlånsvækst i ejendomssektoren i perioden 2004-2007 har ligget i niveauet 30-50 % for derefter at falde til ca. ÷ 14 % ved udgangen af 2008.

Bankens udlånsvækst i 2005 og 2006, der ikke blev fulgt op af en tilsvarende vækst i Bankens indlån, førte til en presset fundingsituation, der medførte, at Bankens ledelse i april 2006 pålagde områdedirektørerne at reducere gabet mellem indlån og udlån med 500 mio. kr. inden udgangen af juni måned 2006. Dette initiativ mislykkedes, idet indlånsunderskuddet fortsat var stigende, men ledelsen opretholdt fokus på en opbremsning af udlånene.

I forbindelse med Finanstilsynets ordinære undersøgelse af Banken i april/maj 2006 kommenterede Finanstilsynet ikke Bankens udlånsvækst. Der blev derimod givet en risikooplysning om, at bestyrelsen med fordel kunne overveje at indarbejde i kreditpolitikken, hvor stor en eksponering Banken ønskede at have i projektengagementer, herunder projekter der ikke på bevillingstidspunktet var solgt til slutkøbere.

5.3.2 Risikokonzentrationen

Som nævnt under punkt 5.1 var godt 30 % af Bankens udlån i efteråret 2008 inden for ejendomssektoren, hvortil kom, at godt 16 % var under branchekoden "kredit-, finans- og for-

sikringsvirksomhed", hvoraf udlån til pantebrevsinvesteringer var en betydelig del. Den samlede koncentration på ejendomme og pantebreve har derfor været på knap 50 %. Bankens 20 største engagementer udgjorde ultimo 2007 4,8 mia. kr., og antallet af kunder med store engagementer på over 100 mio. kr. pr. 31. december 2007 udgjorde i alt 84. Det samlede udlånsengagement (inklusive ikke-udnyttede kredittilsagn) blev pr. 31. december 2007 opgjort til i alt 40,8 mia. kr.

Bankens ledelse fik først i perioden efter medio 2007 en bedre indsigt i og fokus på den kreditrisiko, der var tilknyttet koncentrationen af udlån til ejendoms- og pantebrevssektoren og på en række store enkeltengagementer. Denne fokusering fandt først sted, da Banken fik foretaget en opgradering af Bankens kreditorganisation samt en væsentlig forbedring af it-systemerne, der gjorde det muligt at få flere og mere relevante udtræk på erhvervsengagementer, således at Banken f.eks. nu også fik mulighed for at konstatere sammenhænge i enkeltengagementer og at udarbejde fyldestgørende kvartalsvise, senere månedsvise, risiko-rapporter til Bankens bestyrelse.

Fokuseringen på Bankens udlånsrisiko til ejendomssektoren og til store kunder medførte i løbet af 2008, at engagementer med Bankens 20 største kunder faldt fra 4,8 mia. kr. til 3,9 mia. kr. (før det igen steg på grund af konstateringen af sammenhængende engagementer), at antallet af kunder med store engagementer blev reduceret fra 84 til 39, og at det samlede udlånsengagement inklusive ikke-udnyttede kredittilsagn blev reduceret fra 40,8 mia. kr. til ca. 27,6 mia. kr. pr. 31. december 2008, primært gennem en aktiv nedbringelse af tildelte kreditrammer og garantier.

5.3.3 Blankoelementet

Det fremgår af den løbende rapportering til bestyrelsen, at blankoelementet i erhvervsengagementer har ligget på ca. 60 %.

5.4 Svagheden i Bankens kreditorganisation samt den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling

5.4.1 Bankens kreditorganisation

Bankens kreditorganisation, kreditpolitikker og behandling af creditsagerne er nærmere beskrevet i afsnit 6.

Det fremgår heraf, at Bankens kreditorganisation og interne forretningsgange ikke var gearret til at håndtere den betydelige vækst, der i perioden 2004 – medio 2007 fandt sted i Bankens udlån til finansiering af store og ofte komplicerede investeringer inden for ejendoms- og pantebrevssektoren.

Fra medio 2007 skete en opgradering af Bankens kreditorganisation og kreditsagsbehandling. Elementerne i denne opgradering var blandt andet:

- Ansættelse af en ny ledelse af kreditfunktionen (ny vicedirektør pr. 1. juni 2007 og ny kreditchef pr. 1. august 2007 til afløsning af den pensionerede kreditchef Jørgen Nielsen).
- Etablering af selvstændig kreditovervågningsfunktion oktober 2007.
- Etablering af særskilt sektion til varetagelse af overvågning af svage engagementer (primo 2008).

- Etablering af specialistfunktion til håndtering af Bankens største ejendomsrelaterede engagementer (1. august 2008).
- Fornyset gennemgang af kreditpolitikker og forretningsgange, der løbende blev strammet op, ligesom der blev udarbejdet nye forretningsgange, herunder en forretningsgang til store engagementer.

Opgraderingen medførte øget fokus på kreditsagsbehandlingen og risikostyringen af Bankens udlån. Denne opgradering kunne imidlertid ikke redde de betydelige og risikofyldte udlån, der var blevet bevilget i perioden 2004 – medio 2007. Her kunne ledelsen blot forsøge at reducere udlånene og begrænse tabene mest muligt.

I perioden før medio 2007, hvor de store og senere tabsgivende udlån blev etableret, har Banken ikke haft den fornødne erfaring med og kompetence til at håndtere nye og store udlån til nye typer investorer inden for fast ejendom og pantebreve, og ikke haft den fornødne forståelse for, at sådanne ofte komplicerede engagementer stiller krav om en sagsbehandling, der er langt mere omfattende end ved behandling af "normale" bank- og sparekaskunder.

Med Bankens daværende ledelsesstruktur og uden en særskilt kreditansvarlig i direktionen, var det vanskeligt at sikre et tilfredsstillende tilsyn med kreditgivningen.

5.4.2 Mangelfuld kreditstyring og sagsbehandling

På baggrund af det gennemgåede materiale mener vi at kunne lægge til grund, at Bankens kreditstyring og kreditsagsbehandling har været særdeles mangelfuld.

I referat fra bestyrelsesmøde den 19. december 2007 i forbindelse med en status omkring Vejle afdelingen hedder det blandt andet:

"Konklusionen på engagementsgennemgangen er, at afdelingens byggesager er håndteret exceptionelt dårligt.

...

Allan Sørensen, kreditprocesser, bank, har konstateret, at der ikke er sket besigtigelse af de finansierede byggerier, der er ikke dokumentation for udført arbejde som grundlag for udbetalingerne af byggekreditterne, og der er sket udbetalinger, som ikke dækker for udført arbejde."

I Bankens risikorapport for 4. kvartal 2008 hedder det:

"Engagementsgennemgang afslører ligeledes mangel på kreditmæssig kompetence og fokus på ændringer i kreditrisici i bankens afdelinger og regionsledelser. I et betydeligt antal større engagementer er banken ikke opdateret med den aktuelle udvikling i virksomhedernes indtjening og likviditet, hvilket i forhold til markedsudviklingen ikke er acceptabelt. Det medfører øget risiko for fejl i bankens fastsættelse af intern risiko og dermed opgørelse af bankens solvensbehov."

I et notat af 5. januar 2009 fra ekstern og intern revision vedrørende gennemgang af udvalgte engagementer:

"Forretningsgangen er ikke overholdt i tilstrækkelig grad. Dette sammenholdt med manglende kompetence for personale på væsentlige områder, hvor kompetencen

burde være til stede, har medført både øget risiko og øget tab på grund af dokumentfejl samt fejl i håndteringen af engagementer."

I forbindelse med intern revisions engagementsgennemgang i en række afdelinger i januar måned 2009 hedder det om Region Vest blandt andet:

"En del engagementer styrer sig selv, og der mangler holdninger til, hvorledes engagementer skal udvikle sig. Der er i nogle situationer en "lade-stå-til" holdning, og det virker som om, at der ikke tør stilles krav over for kunden, både med hensyn til sikkerheder, indlevering af information, revisorvalg mv."

Vi nærer ingen betænkelighed ved at lægge til grund, at Banken også i foregående år har været kendetegnet ved en mangelfuld kreditstyring og sagsbehandling samt en manglende ledelsesmæssig fokus herpå.

Den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling skyldes efter vores opfattelse blandt andet, at Banken ikke på det operationelle plan har haft den fornødne kvalificerede bemanding til at sikre en tilstrækkelig og forsvarlig kreditsagsbehandling og kontrol og opfølgning heraf. I praksis blev flere af de store og senere tabsgivende engagementer gennemført uden den fornødne fokus på, at disse nye store udlån inden for ejendomssektoren krævede en skærpet opmærksomhed med hensyn til vurdering af bonitet, vurdering af sikkerheder og opfølgning og kontrol.

5.5 Den negative udvikling på ejendomsmarkedet

Den negative konjunkturudvikling på ejendomsmarkedet medførte økonomiske problemer for Bankens ejendomskunder, og flere kunder gik efterfølgende konkurs. Banken har med sin store eksponering inden for ejendoms- og pantebrevssektoren været særdeles sårbar over for denne udvikling. Sårbarheden blev forøget gennem den stigende uro på de finansielle markeder, der udløste en global finansiel krise, og førte til, at en række banker og sparekasser ikke har kunnet overleve som selvstændige pengeinstitutter.

5.6 Samspillet mellem de forskellige årsager

Vi har ikke mulighed for at kvantificere, hvilken andel de nævnte faktorer har haft på Bankens sammenbrud, men de har alle været en medvirkende årsag hertil. Den høje risikoprofil og den betydelige eksponering inden for ejendoms- og pantebrevsmarkedet forudsatte en kreditorganisation med forretningsgange og kontrol, der kunne sikre en bankmæssig forsvarlig kreditsagsbehandling samt en effektiv løbende opfølgning og kreditstyring på engagementerne. Denne forudsætning var ikke opfyldt i Bankens tilfælde, men ville efter vores vurdering have medført en væsentlig indskrænkning i Bankens udlånsengagementer og dermed også en begrænsning i Bankens senere opståede tab.

6. BEHANDLINGEN AF KREDITSAGER I BANKEN

6.1 Indledning

Det fremgår af punkt 5, at de store tab på udlån til erhvervs kunder til finansiering af ejendomsprojekter og pantebreve var en væsentlig medvirkende årsag til Bankens sammenbrud.

I dette punkt vil behandlingen af creditsager i Banken blive nærmere beskrevet.

6.2 Kreditororganisationen i Banken

Bankens kreditororganisation var i perioden 2006-2009 følgende:

Bestyrelsen:

- Bo Stærmosé, formand (indtrådt i 1996 og tiltrådt som næstformand den 14. april 2004. Fratrådt som næstformand og tiltrådt som formand den 7. marts 2006)
- Børge Obel, næstformand (indtrådt den 4. maj 2000 og tiltrådt som næstformand den 7. marts 2006)
- Tom Foged-Pedersen (indtrådt den 14. april 2004)
- Knud Gether (indtrådt den 24. juli 1996)
- Ole Madsen (indtrådt den 7. marts 2006)
- Nina Dietz Legind (indtrådt den 7. marts 2006)
- Erik Granhøj Hansen, medarbejdervalgt (indtrådt den 15. april 2004 og udtrådt den 1. september 2009)
- Ole Rasmussen, medarbejdervalgt (indtrådt 7. juni 1991 og udtrådt den 1. september 2009)
- Pia Lærke Petersen, medarbejdervalgt (indtrådt den 15. april 2004 og udtrådt den 1. september 2009)
- Claus Hansen (indtrådt 26. februar 1991 og udtrådt som bestyrelsesformand den 7. marts 2006)
- Ib Spanggaard (indtrådt den 13. oktober 1994 og udtrådt den 7. marts 2006)

Koncerndirektion

- Finn Birger Sørensen (forfremmet i oktober 1996 til underdirektør. Tiltrådt som administrerende direktør den 1. juli 1999 og fratrådt den 16. oktober 2008)
- Kaj Østergaard Mortensen (tidligere vicedirektør, indtrådt i direktionen den 1. september 2008 og udtrådt den 31. august 2009)
- Henrik Borup Jeppesen (fra 1. juli 2007 vicedirektør, indtrådt i direktionen den 1. september 2008 og udtrådt den 23. januar 2009)
- Jørgen Bast, administrerende direktør (indtrådt som administrerende direktør den 1. februar 2009 og udtrådt den 5. juli 2009)

Bank

- Henrik Borup Jeppesen, vicedirektør (leder af "Bank" fra 1. juni 2007)

Kredit / Kredit og jura

- Jørgen Nielsen, kreditchef (ansat i 1963 og tiltrådt som kreditchef i 1988. Fratrådt 1. april 2007)
- Ole Højer (stedfortræder for kreditchef Jørgen Nielsen)
- Poul Helge Pedersen, kreditchef (tiltrådt 1. august 2007 og fratrådt den 1. april 2009)
- Allan Sørensen, funktionschef for Kreditprocesser og Risikostyring (tiltrådt 1. oktober 2007 og tiltrådt som kreditchef i april 2009). I perioden fra 1. oktober 2007 til marts 2008 med reference til vicedirektør Henrik Borup Jeppesen; derefter til økonomidirektør Gerda Norstrand.

Frem til april 2007 havde kreditchefen reference direkte til direktionen. Herefter refererede kreditchefen til leder af Bank, vicedirektør Henrik Borup Jeppesen.

Økonomi og Risiko

- Gerda Norstrand, økonomidirektør (gennem hele undersøgelsesperioden. Fra 1. marts 2008 tillige ansvarlig for "Kreditprocesser og Risikostyring")

- Allan Sørensen (frem til 1. oktober 2007, hvor han blev funktionschef for Kreditprocesser og Risikostyring.)

6.3 Ændringer i Bankens organisation

Frem til medio 2007 var Bankens kreditstruktur organiseret, så både "Kredit og jura" samt de enkelte afdelinger/områder havde direkte reference til administrerende direktør Finn Birger Sørensen. Såfremt en bevilling lå ud over den enkelte afdelings/områdes kompetence, skulle indstilling fremsendes til "Kredit og jura", der herefter enten foretog bevilling/gav afslag eller videreformidlede indstillingen til direktionen og/eller bestyrelsen.

I forbindelse med Henrik Borup Jeppesens tiltræden som vicedirektør og leder af den nyoprettede "Bank" medio 2007 blev der gennemført en omstrukturering af kreditområdet. Herefter blev "Bank" indskudt som mellemlid mellem direktionen og Kredit samt mellem direktionen og de enkelte afdelinger/områder. I løbet af efteråret 2007 blev "Kreditprocesser og Risikostyring" under ledelse af Allan Sørensen etableret som en selvstændig afdeling under "Bank". "Kreditprocesser og Risikostyring" var strukturelt adskilt fra selve kreditsagsbehandlingen.

Bankens dokumentkontrol

Frem til marts 2008 blev Bankens dokumentkontrol foretaget decentralt i de enkelte områder. Med ændringen af organisationen i marts 2008 ønskede Banken blandt andet at etablere en centraliseret stikprøvevis dokumentkontrol. På bestyrelsesmøde den 27. november 2007 anførtes herom:

"Bankens procedurer og systemer til identifikation af svage engagementer ændres, således at ansvaret for dokumentkontrollen flyttes fra områdedirektørerne. Kontrollen baseres fremover på stikprøver og risikovurderinger frem for en tilnærmelsesvis totalkontrol."

I et internt notat fra primo 2008 udarbejdet af blandt andet funktionschef Allan Sørensen anførtes det som begrundelse for ændringen i dokumentkontrollen, at

"Styrkelsen af området sker for at imødekomme de stadigt stigende krav til ledelsesrapportering på kreditområdet, herunder rapportering til bankens ledelse og ratingbureauet Moodys. Kravene til risikooplysningerne i bankens årsrapport stiger ligeledes."

Centraliseringen blev først implementeret i august 2008, idet Banken havde vanskeligt ved at rekruttere kvalificerede medarbejdere.

Etablering af specialistgruppe

Med virkning fra den 1. august 2008 etablerede Banken en specialistgruppe til håndtering af Bankens største ejendomsrelaterede engagementer (engagementer over 100 mio. kr.). Gruppen blev ledet af underdirektør Johnny Kronow, der tidligere havde været leder af Finanscentret. Gruppen bestod herudover af 8 medarbejdere fra Kredit, Inkasso, Direktionssekretariatet, Finanscentret samt Region Syd og Region Nord.

Formålet med etableringen af specialistgruppen var at få fokus på og ekspertise knyttet til Bankens største ejendomsrelaterede engagementer med øget risiko for tab. Gruppen skulle gennemgå hvert enkelt engagement for at afdække mulighederne for at mindske Bankens risici samt søge engagementet afviklet.

6.4 Kreditinstruks til direktionen

I henhold til FIL § 70 påhviler det Bankens bestyrelse at udfærdige skriftlige retningslinjer for Bankens væsentligste aktivitetsområder, hvori bestyrelsen fastlægger arbejdsdelingen mellem bestyrelsen og direktionen, den såkaldte "Kreditinstruks". Denne bestemmelse supplerer den dagældende ASL § 54.

I forbindelse med vores undersøgelse har vi gennemgået bestyrelsens Kreditinstrukser, vedtaget henholdsvis den 22. februar 2005, 15. august 2006, 27. november 2007 og 26. september 2008. Gennem perioden er der foretaget ændringer i Kreditinstruksen, hvoraf de væsentligste har bestået i en forhøjelse af direktionens beløbsmæssige bevillingskompetence, jf. punkt 6.7 nedenfor, og forhøjelse af grænserne for rapportering til bestyrelsen, samt øgede rapporteringskrav, jf. punkt 6.8 nedenfor.

Kreditinstruksen omhandlede følgende delområder:

- Direktionens bevillingsbeføjelse
- Direktionens udvidede bevillingsbeføjelse
- Direktionens bevilling af hastesager
- Undtagelse fra direktionens bevillingsbeføjelse (§ 78-engagementer)
- Direktionens rapportering af bevillinger til bestyrelsen
- Rapportering og risikostyring
- Kreditorganisation, politikker og forretningsgange (indsat den 27. november 2007)

I henhold til Kreditinstruks af 27. november 2007 præciseres i "Kreditorganisation, politikker og forretningsgange", at

"7.1 Det påhviler direktionen, at kreditorganisationen indrettes således, at der er klart definerede ansvars og arbejdsområder, således udførelse af opgaver adskilles fra kontrollen af samme.

7.2 Det påhviler direktionen, at der forefindes ajourførte kreditpolitikker og kreditinstruks, som forelægges for bestyrelsen min. en gang årligt, senest 1. oktober.

7.3 Det påhviler direktionen at sikre, at der er interne procedurer til kontrol af, at kreditpolitikken efterleves af bankens medarbejdere. Direktionen skal årligt foranledige, at bestyrelsen får en status på bankens efterlevelse af kreditpolitikken.

7.4 Det påhviler ligeledes direktionen, at der findes ajourførte forretningsgange på alle områder, der anses for væsentlige for kreditområdet.

7.5 Bestyrelsen skal årligt godkende system til identifikation af svage engagementer."

6.5 Bankens forretningsgange

Banken har udarbejdet omfattende og detaljerede forskrifter og forretningsgange på alle væsentlige dele af udlånsområdet, herunder med beskrivelse af

- bevillingsniveauer og grænser,
- procedure ved stiftelse og ændring af engagementer,

- informationskrav ved stiftelse, ændring og opfølgning på engagementer,
- krav til opfølgning på engagementer
- forskrifter til vurdering og etablering af sikkerheder samt eventuelt krav til sikkerhedens størrelse og prioritet,
- Bankens krav til eventuel overdækning,
- procedure, krav og styring af engagement i forbindelse med finansiering af erhvervs-pantebreve,
- procedure, krav og styring af engagement i forbindelse med bevilling af garantier, og
- opgørelse af engagement (konsolidering).

I forbindelse med den ordinære undersøgelse i april/maj 2006 konstaterede Finanstilsynet, at nogle af Bankens kreditpolitikker og forretningsgange burde ajourføres. Banken blev derfor påbudt at ajourføre forretningsgangene samt udarbejde en "master" for forretningsgange, der imødekom § 71-vejledningens krav.

I januar 2009 gennemgik ekstern revision (KPMG) og intern revision efter anmodning fra bestyrelsen 6 udvalgte engagementer for at vurdere, om bevillingsgrundlaget havde været tilstrækkeligt, og om bevillingerne blev gennemført som besluttet af bestyrelsen. Udvælgelsen var sket på grundlag af forskellige brancher, typer og forskellige udviklingstrin i engagementerne.

I konklusionerne på denne gennemgang er det anført:

"Forretningsgange mv. sikrer ikke, at bestyrelsen modtager den fornødne rapportering omkring afvigelser fra politikkerne. Der er dog i løbet af 2008 gjort tiltag omkring en sådan rapportering (se revisionsprotokol af 21. december 2007 omkring FIL § 71)."

6.6 Udlåns- og kreditpolitikker

Bankens gældende generelle udlånspolitik blev vedtaget af bestyrelsen med ikrafttræden den 15. september 2000. Den generelle udlånspolitik suppleres blandt andet af

- Kreditpolitik for erhvervskunder
- Kreditpolitik for ejendomsfinansiering
- Kreditpolitik for finansielle forretninger

Udlåns- og kreditpolitikkerne er karakteriseret ved at være holdt i generelle vendinger. Der fokuseres primært på det enkelte engagement, herunder med krav til dokumentation, bevillingsgrundlag, bonitet, sikkerhedsstillelse mv.

I Bankens politikker tages der generelt ikke nærmere stilling til, hvilken vækst Banken anser for acceptabel, fordelingen mellem private og erhvervskunder, Bankens branchemæssige eksponering, Bankens eksponering inden for pantebreve eller antallet af store engagementer. I den generelle udlånspolitik er det dog anført, at et engagement baseret på kundens indtjenings- og formueforhold ikke bør overstige 10 % af Bankens ansvarlige kapital. I Bankens "Kreditpolitik for ejendomsfinansiering" er der enkelte konkrete bestemmelser om risikospredning og fravalg af finansiering af marginalejendomme.

Et sammendrag af Bankens udlåns- og kreditpolitikker er indeholdt i **bilag 3**.

6.6.1 Finanstilsynets konstateringer vedrørende Bankens kreditpolitikker

I relation til Bankens kreditpolitik for byggelån bemærkede Finanstilsynet, at

"risikoen i denne type engagementer er størst, hvor projektet ikke er afhændet til slutkøber.

Finanstilsynet skal på denne baggrund oplyse bankens ledelse om, at denne med fordel kan overveje at indarbejde sådanne overvejelser i kreditpolitikken, ligesom ledelsen kan overveje, hvor stor en eksponering, banken ønsker at have på projekt-engagementer, herunder projekter, der ikke på bevillingstidspunktet er solgt til slutkøbere."

Finanstilsynets undersøgelse i oktober/november 2008 gav anledning til, at Finanstilsynet på afrapporteringsmødet med Bankens bestyrelse, direktion og revision den 25. november 2008 bemærkede, at kreditpolitikken ikke havde været overholdt. Bestyrelsen imødegik kritikken ved brev af 11. december 2008 til Finanstilsynet. En endelig rapport blev aldrig fremsendt til Banken. For nærmere oplysninger om Finanstilsynets undersøgelse henvises til punkt 7.10 nedenfor.

6.7 Bevillingskompetencen i Banken

Det var bestyrelsen, der havde den overordnede kompetence til at bevilge lån i Banken. Bestyrelsen havde i Kreditinstruksen bemyndiget direktionen til at bevilge lån og kreditter inden for nærmere fastsatte rammer.

Kreditinstruksen rummer en adgang for direktionen til at videredelegere bevillingskompetencen. I Bankens generelle udlånspolitik anføres der herom:

"Med decentralt princip som udgangspunkt er det Bankens holdning, at bevillingsbeføjelser uddeles i overensstemmelse med enhedens behov, den enkelte medarbejders behov og personlige ressourcer.

Gennem etablering af bevillingslister m.v. skal det sikres, at der sker en overvågning af den enkeltes brug af den bevillingsbeføjelser, der er tildelt.

Denne overvågning skal sikre, at Bankens politikker overholdes."

Direktionen delegerede bevillingskompetencen til Kreditafdelingen, de enkelte afdelinger samt de enkelte medarbejdere. Delegationen og dens grænser er nærmere beskrevet i forretningsgang for bevillingsniveauer.

Den nærmere bevillingskompetence i Banken kan som udgangspunkt opsummeres som følger:

- Bestyrelsen Bevillinger over 50 mio. kr.
(hævet fra 20 mio. kr. den 15. august 2006)
- Direktionen Bevillinger til og med 50 mio. kr.
(hævet fra 20 mio. kr. den 15. august 2006)
- Kreditdirektør/chef Bevillinger op til 25 mio. kr.
(kan overskrides, når særlige betingelser er opfyldt)
- Områdedirektør Bevillinger op til 5 mio. kr.
- Afdelingsdirektør Bevillinger op til 3 mio. kr.

Det bemærkes, at de anførte beløbsgrænser angår debtors samlede engagement målt på koncernniveau.

6.8 Direktionens forelæggelse og rapportering til bestyrelsen

Af "Kreditinstruks af 15. august 2006" fremgår det, at følgende bevillingssager forelægges for bestyrelsen:

Til bevilling:

- Bevillinger, der bringer debitors samlede engagement på koncernniveau op over 50 mio. kr., (den 15. august 2006 hævet fra 20 mio. kr. til 50 mio. kr.)
- Bevillinger til personer omfattet af FIL § 78,

Til efterbevilling:

- Bevillinger foretaget af direktionen i henhold til Kreditinstruksens bestemmelse om *presserende tilfælde*,

Til efterretning:

- Bevillinger foretaget af direktionen, der bringer debitors samlede låneengagement op over 15 mio. kr. Enkelte bevillingstyper var undtaget fra denne rapporteringspligt. (Den 27. november 2007 blev beløbet hævet fra 15 mio. kr. til 25 mio. kr.).

Herudover skal bestyrelsen i løbet af året have forelagt et antal engagementer, der gennemgås som led i bestyrelsens aktivgennemgang. Kreditinstruksens § 6, der løbende er udvidet, beskriver forelæggelsens omfang mv. Endvidere har Banken udarbejdet flere forretningsgange vedrørende bestyrelsens aktivgennemgang.

Løbende risikorapportering

Frem til medio 2007 modtog bestyrelsen ikke nogen særskilt rapportering om de enkelte engagementers risiko og branchemæssig fordeling. Oplysningerne fremgik dog delvist af Bankens solvensopgørelse samt af materiale udleveret i forbindelse med bestyrelsens aktivgennemgang.

Blandt andet inspireret af ønsket om at opnå rating hos Moody's, skete der medio 2007 en væsentlig forbedring af datagrundlaget til brug for rapportering, og der blev foretaget en

"Gennemgang og ajourføring af erhvervskundernes branchekoder. Det har betydet mindre forskydninger i branchefordelingen af udlån og garantier. Største ændring ses i kategorien af øvrige erhverv, som nu er væsentligt mindre. Dette tages som udtryk for, at vi nu leverer en mere korrekt opgørelse af branchefordelingen."

Ansvar for rapportering blev overført til Økonomi og Risikostyring, og det blev fastsat, at bestyrelsen fremefter skulle modtage kvartalsvise risikorapporter. Med virkning fra juli måned 2008 besluttede bestyrelsen, at rapporteringen skulle foregå på månedsbasis.

Direktionens rapportering i risikorapport fremlagt på bestyrelsesmøde den 14. august 2007 anførte, at 70 % af Bankens erhvervsudlånsportefølje var baseret på solide kapitalforhold og/eller solid indtjening. Men samtidig blev det dog anført, at der var

"observeret en øget hastighed i tilgang af nye engagementer med væsentlige svaghedstegn. Herudover er det observeret at de svageste projekter i developengagementerne har problemer. Ét engagement er under konkursbehandling, og yderligere et projekt er nødlidende. Begge projekter er karakteriseret ved, at de var baseret på tillid til projektet og kun beskedne kapitalforhold."

I rapporten blev det om Bankens erhvervsengagementer oplyst, at der i gennemsnit var et blankoelement på 64 %.

Bestyrelsen besluttede den 27. november 2007 en udvidelse af blandt andet direktionens rapporteringspligt i Kreditinstruksens § 6 (aktivgennemgang). Direktionen skulle herefter foretage kvartalsvis rapportering til bestyrelsen om blandt andet udlånsporteføljens fordeling på brancher, geografisk spredning, størrelse og risikoklasser. Herudover skulle der gives en kort beskrivelse af blandt andet Bankens 20 største engagementer og 20 største individuelle nedskrivninger.

Rapporteringen skulle give bestyrelsen overblik over udviklingen i Bankens totale engagementssammensætning og risiko.

I de følgende kvartalsvise risikorapporter modtog bestyrelsen information om blandt andet vækst i Bankens 20 største engagementer, interne kreditrisici samt engagementer med største individuelle nedskrivninger. Risikorapporterne var vedlagt en oversigt over hvert enkelt af de 20 største engagementer med angivelse af blandt andet engagementsstørrelse, kundens økonomiske forhold, stillede sikkerheder samt risikovurdering.

Risikorapporterne angav løbende væksten i Bankens udlån og garantier, vurdering af boniteten i udlånsporteføljen, Bankens interne risiko og koncentrationsrisiko samt eksponeringen inden for ejendomssektoren mv. Risikorapporterne redegjorde endvidere for de løbende konstaterede svagheder og risici i forbindelse med Bankens store engagementer, samt om direktionens tiltag til imødekommelse af Bankens risici og styrkelse af engagementerne.

Øvrig rapportering til bestyrelsen

I flere af Bankens forretningsgange er der fastsat en særskilt rapporteringspligt for direktionen overfor bestyrelsen. Fra Bankens "Kreditpolitik for ejendomsfinansiering" skal særligt fremhæves:

"Bestyrelsen forelægges årligt i første kvartal en opgørelse over nævnte ejendoms typer [blandt andet udlejnings-, projekt- og developerejendomme]. Opgørelsen sker på grundlag af bankens engagementsgennemgang og følger den deri fastsatte beløbsgrænse.

Bestyrelsen tager samtidig stilling til eksponeringen for den kommende periode."

6.9 Kreditsagernes behandling i Banken

Den enkelte kreditsags behandling og forløb er beskrevet i forretningsgange.

Det var som udgangspunkt den enkelte medarbejder/afdeling, der stod for at indhente og bearbejde materiale fra kunden samt på baggrund heraf udarbejde en indstilling. Lå indstillingen ud over den enkelte afdelings bemyndigelse, blev bevillingen sendt til Kredit, der herefter enten bevilgede/gav afslag på indstillingen eller udarbejdede en indstilling til direktionen/bestyrelsen på baggrund af afdelingens indstilling. Blev der givet afslag på indstillingen, blev dette meddelt til afdelingen via regionsledelsen.

I henhold til forretningsgang for "Regionsledelsens og afdelingsdirektørernes overvågning af kreditlinien" (gældende fra 14. maj 2008) påhvilede det afdelingsdirektøren at sikre, at

"kreditindstillinger/bevillinger, herunder det nyeste regnskabs- og budgetmateriale er beskrevet jf. forretningsgang og kreditpolitik. Fejl og mangler i beslutningsgrundlaget skal afhjælpes, om fornødent ved at returnere sagen til indstilleren."

Efter det oplyste var der ikke i Banken noget krav om årlig fornyelse/genforhandling af de foretagne bevillinger. Banken havde et årligt regnskabskrav, hvorefter kunderne (selskaberne) hvert år skulle indsende årsregnskabet/årsrapporten til Banken.

Regionsledelsen og afdelingsdirektørerne var ansvarlige for, at Bankens kreditpolitik blev overholdt af henholdsvis regionerne og de enkelte afdelinger, ligesom der skulle sikres en relevant behandling af overtræk.

I bestyrelsen blev der løbende foretaget gennemgang af blandt andet Bankens store engagementer som led i bestyrelsens aktivgennemgang, jf. Kreditinstruksen § 6. Grænsen for bestyrelsens aktivgennemgang blev i januar 2006 fastsat til 20 mio. kr. Som følge af Finanstilsynets anbefalinger blev grænsen den 15. august 2006 hævet til 50 mio. kr. På bestyrelsesmødet den 30. januar 2007 blev grænsen sænket til 25 mio. kr. men blev den 27. november 2007 igen hævet til 50 mio. kr.

For så vidt angår de engagementer, der ikke var omfattet af bestyrelsens aktivgennemgang, påhvilede det direktionen og kreditchefen at sikre en ledelsesmæssig gennemgang og overvågning af disse engagementer. Efter det oplyste var der ikke nogen formaliseret procedure herfor, og det har ikke på det foreliggende grundlag været muligt at konstatere, hvorvidt denne gennemgang og overvågning har fungeret på en bankmæssig forsvarlig måde.

6.9.1 Direktionens behandling af lånesager

Lånesager, der oversteg kreditafdelingens bevillingsgrænse, blev efter det oplyste typisk behandlet på to ugentlige møder med deltagelse af kreditchefen og administrerende direktør Finn Birger Sørensen. Grundlaget for møderne var kreditchefens indstilling til direktionen.

Vi er ikke bekendt med, hvorvidt der blev udarbejdet referat fra disse møder.

I henhold til Kreditinstruksen havde direktionen adgang til i *presserende tilfælde*, hvor hurtig afgørelse var nødvendig, og hvor bestyrelsens godkendelse ikke forinden kunne indhentes, at foretage bevilling ud over direktionens normale bevillingskompetence. Bestyrelsen skulle have de *presserende bevillinger* forelagt på førstkommende bestyrelsesmøde til efterbevilling, dog senest 4 uger efter bevillingen.

I et notat udarbejdet af Nova Bank til brug for vores undersøgelse er det oplyst, at direktionens *presserende bevillinger* i 2006 og 2008 udgjorde henholdsvis 20,75 % og 22,22 % af de bevillingssager, der i henhold til Kreditinstruksen henhørte under bestyrelsens kompetence.

Det fremgår af bestyrelsesreferaterne, at bestyrelsen ved en lejlighed har kritiseret direktionens anvendelse af *presserende bevillinger*. På bestyrelsesmødet den 23. oktober 2007 indskærpede bestyrelsen således for direktionen, at bevilling af *presserende sager* i henhold til kreditinstruksens § 3 ikke burde benyttes i tilfælde, hvor sagen skulle bevilges få dage før et bestyrelsesmøde, medmindre sagen var meget presserende. Administrerende direktør Finn Birger Sørensen og kreditchef Poul H. Pedersen erklærede sig enige heri.

6.9.2 Bankens faktiske kreditsagsbehandling

Bestyrelsen modtog løbende protokollater med konklusionerne fra intern revisions gennemgang af de enkelte afdelinger. Det fremgår heraf, at der løbende blev konstateret pro-

blemer i kreditorganisationen vedrørende kreditsagsbehandlingen. Direktionen oplyste samtidig bestyrelsen om, hvorledes Banken søgte at afhjælpe problemerne i de enkelte afdelinger.

I efteråret 2007 besluttede Banken at samle en række større erhvervsengagementer i Finansområdet, og det blev besluttet at etablere en funktion til varetagelse af blandt andet dokumentkontrollen. De konstaterede sagsbehandlingsproblemer i afdelingerne var endvidere en medvirkende årsag til organisationsændringen i marts 2008. Med virkning fra august 2008 etablerede Banken endvidere en specialistgruppe til håndtering af Bankens største ejendomsengagementer.

I forbindelse med gennemgangen af 6 udvalgte engagementer i januar 2009, jf. nærmere herom under punkt 6.5 ovenfor, konstaterede revisionen (intern og ekstern) følgende:

"Det fremgår ikke tydeligt af bevillingerne, hvornår der er sket en fravigelse af gældende kreditpolitik på ejendomsfinansiering og finansielle engagementer. Bestyrelsen bliver i situationerne ikke gjort opmærksom på, at typisk krævede sikkerheder i henhold til kreditpolitikken ikke indlægges som sikkerhed i engagementet. Kreditpolitikkerne har ikke været et fokusområde på nogen ledelsesmæssige niveauer.

...

Forretningsgange mv. sikrer ikke, at bestyrelsen modtager den fornødne rapportering omkring afvigelser fra politikkerne. Der er dog i løbet af 2008 gjort tiltag omkring en sådan rapportering (se revisionsprotokol af 21. december 2007 omkring FIL § 71).

...

I forbindelse med førstegangsindstillingerne på et engagement er der ofte ikke taget stilling til det endelige engagementsomfang. Der er efterfølgende kommet en række indstillinger, som burde være bevilget ved førstegangsindstillingen. I forbindelse med førstegangsindstillingen er der antageligt taget stilling til engagementets samlede kreditramme.

Indstillinger er fremsendt til bestyrelsen fra kreditafdelingen/direktionen. Kvaliteten af indstillingerne har været svingende, og nogle bevillinger har næsten karakter af at have været salgsprospekter. Indstillingerne har sjældent fokuseret på likviditeten og på risikomæssige sammenhænge og konsekvenser. Nuancerede risikoopgørelser ville have forbedret beslutningsgrundlaget. Bestyrelsen har sjældent haft bemærkninger og ønsker til udformning og indhold af bevillingerne.

Opfølgningen på engagementerne har ikke været tilstrækkelig tæt. Nye informationer er ikke rapporteret indenfor en rimelig tidsfrist.

Forretningsgangen er ikke overholdt i tilstrækkelig grad. Dette sammenholdt med manglende kompetence hos personalet på væsentlige områder, hvor kompetencen burde være til stede, har medført både øget risiko og øget tab på grund af dokumentfejl samt fejl i håndteringen af engagementer.

Endelig har rentemarginalen på mange af engagementerne været beskeden. Der er ofte ikke opkrævet eller kun opkrævet ganske små stiftelsesprovisioner."

Vi er opmærksomme på, at revisionens rapport er udarbejdet på et tidspunkt, hvor det må have fremstået som en nærliggende mulighed, at Banken ikke ville kunne fortsætte som selvstændig bank.

I perioden 14. til 21. januar 2009 foretog Banken en engagementsgennemgang i blandt andet Finanscentret og "Bank". Gennemgangen blev blandt andet foretaget af repræsentanter fra Kreditprocesser samt intern og ekstern revision.

Gennemgangen i **Finanscentret** gav anledning til kritik af creditsagsbehandlingen, idet det blev anført:

"Det virker i nogle tilfælde som om sagsbehandlerne halter efter, og ikke har fået tilstrækkelig indsigt og afdækket risikoen i tide."

Indstillingerne i erhvervskundemapperne manglede overblik, og i nogle sager manglede der væsentlige oplysninger.

Vedrørende pantebrevsengagementerne blev det konstateret, at der manglede grundighed i gennemgangen af engagementerne, idet det blev anført:

"Der er i en del af disse sager tale om delengagementer, og hvor der ikke er udpræget indblik i den øvrige del af kundens aktiviteter. Der er ikke tilstrækkeligt indblik i de likviditetsbevægelser i engagementerne, hvilket medfører en øget risiko."

...

I ejendomsporteføljen er risikoen pt. ikke helt gennemskuelig, da indblikket i de enkelte engagementer ikke er tilstrækkeligt. Der er situationer, hvor der finansieres i et selskab, men likviditeten lægges i andre selskaber, og der finansieres anden drift end det banken tror der finansieres."

Om personalets kompetencer anførtes det:

"Kompetencerne er på nogle områder ikke tilstrækkelige. Evnen til at vurdere kundens motiver i forskellige konstruktioner er ikke dokumenteret, og det tillades specielle konstruktioner, der øger risikoen for banken. Endvidere bør der være en mere analytisk sans på nogle engagementer, der i højere grad forudser udviklingen. Engagementerne er derfor ikke behandlet med den rigtige risikovinkel, hvorved der gives for lang snor. Kunderne styrer i nogle tilfælde sagen – hvilket er ganske utilfredsstillende. Dette gælder eksempelvis [en nærmere angivet kunde], der har fået frigivet midler."

Gennemgangen af **"Bank"** fokuserede på kreditovervågningen i svage engagementer, og det blev om den generelle creditsagsbehandling anført:

"Overvågningen af engagementer synes ikke at ske særlig systematisk og ikke være en aktiv del af hverdagen. Dette indtryk dokumenteres også i gennemgangen i regionerne, hvor kendskab og styring kunne være markant bedre, og hvor gennemgangen i nogle tilfælde blev til reel sagsbehandling. Det er pt. ikke muligt at se, hvorledes kreditorganisationen foretager overvågning af kreditlinien og kreditpolitikkerne i linieorganisationen. Der kan spores en vis afstandtagen til at tage et ansvar for kreditgivningen. Der er en tro i kreditorganisationen på, at kreditprocesser og overvågning foretager overvågning af kreditpolitikker og alm. kreditovervågning,

hvilket ikke er tilfældet. Risikoen ved dette er, at der ikke foretages søgning efter engagementer med svaghedstegn, som er fødekanalen til kreditprocesser."

6.10 Kreditsagernes behandling i bestyrelsen

Vi har gennemgået referater fra bestyrelsesmøderne i 2006, 2007 og 2008. På møderne har bestyrelsen fået forelagt bevillingssager i henhold til Kreditinstruksens bestemmelser herom.

Det fremgår af referaterne, at bestyrelsen aktivt har vurderet disse med uddybende spørgsmål og principielle drøftelser. Bestyrelsen har kun i enkelte tilfælde givet afslag på de forelagte indstillinger.

Om bestyrelsens behandling af bevillingssager anføres det i Finanstilsynets rapport af 19. juni 2006 angående den ordinære undersøgelse i april/maj 2006, at

"Finanstilsynet konstaterede, at antallet af engagementer, der bliver bevilget af bestyrelsen, er relativt højt."

Gennem hele undersøgelsesperioden har bestyrelsen behandlet en række bevillingssager på skriftligt grundlag i perioderne mellem bestyrelsesmøderne. Til brug herfor var udarbejdet en "Forretningsgang for skriftlige bevillinger i bestyrelsen", hvoraf det fremgår:

"Som udgangspunkt skal sager, der overstiger beløbsrammerne i Kreditinstruks for direktionen, i videst muligt omfang søges forelagt bestyrelsen til stillingtagen på det månedlige møde.

I presserende tilfælde, hvor kunden har behov for et hurtigere svar, kan anvendes en skriftlig bevillingsprocedure, medmindre sagen er af særlig principiel karakter eller med risikoprofil udover det sædvanlige. Begrundelsen for anvendelse af skriftlig bevilling skal anføres i sagsfremstillingen.

Sædvanlig og fyldestgørende sagsfremstilling skal fremsendes med en tidsfrist, der giver det enkelte bestyrelsesmedlem den nødvendige tid til at forholde sig til sagen. Dette betyder, at sagerne – bortset fra helt ekstraordinære forhold – udsendes torsdage med svarfrist tirsdage uge efter, hvor besvarelsen skal være Kredit i hænde."

Med det skriftlige materiale fulgte en bevillingsformular, hvor det enkelte bestyrelsesmedlem kunne afkrydse følgende muligheder:

- *"Bevilget som indstillet af direktionen (indstilling)*
- *Bevilget, dog principbehandling på førstkommende bestyrelsesmøde (indstilling)*
- *Godkendt som bevilget af direktionen (bevilling § 3)*
- *Afslag. I henhold til § 2 i forretningsorden for bestyrelsen foranlediger undertegnede, at der indkaldes til bestyrelsesmøde om sagen.*
- *Ønsker først at tage stilling efter drøftelse i bestyrelsen."*

Det fremgår af bestyrelsesmødereferaterne, at skriftlige bevillinger har været anvendt af bestyrelsen i vid udstrækning. Således blev der efter det oplyste i 2006 foretaget skriftlig bevilling i 263 af i alt 340 bevillingssager (svarende til 77,4 %) og i 2008 i 67 af i alt 105 bevillingssager (svarende til 63,8 %).

Direktionen har i forhold til andre banker og sparekasser, som vi har undersøgt, anvendt *presserende bevillinger* i et moderat omfang. Dette kan efter vores opfattelse have sammenhæng med, at Banken i betydeligt omfang anvendte skriftlige bevillinger i bestyrelsen. Det fremgik af Bankens "Forretningsgang for skriftlige bevillinger i bestyrelsen", at hvert enkelt bestyrelsesmedlem havde ret til at kræve behandling af en bevillingssag henlagt til et bestyrelsesmøde.

6.11 Bankens pantebrevsengagementer

Banken havde en længere tradition for finansiering af pantebreve i private boliger med stor spredning i debitorer og ejendomme.

Finansieringen af erhvervspantebreve begyndte i årene forud for undersøgelsesperioden, men tog til i omfang i 2006.

Bankens primære eksponering i pantebreve hidrørte fra finansiering af kunders køb af pantebreve, hvor Banken modtog sikkerhed i de erhvervede pantebreve. Det fremgår af Bankens forretningsgange, at finansiering af pantebreve med sikkerhed i beboelses- og erhvervsjendomme skulle ske med en overdækning på henholdsvis 15 % og 20 %, idet Banken kun ønskede at påtage sig beskednen risiko i forbindelse med pantebrevsengagementerne.

I november 2007 redegjorde Banken for dennes eksponeringen i pantebreve overfor Finanstilsynet, jf. nærmere herom under punkt 7.6 nedenfor. Banken administrerede på dette tidspunkt 9.481 pantebreve med en samlet bogført værdi på ca. 2,7 mia. kr. Banken havde belånt pantebrevene med ca. 2 mia. kr.

Ved bestyrelsens engagementsgennemgang pr. 31. december 2007 blev der observeret svagheder ved visse pantebrevsengagementer samt administrationen af Bankens pantebrevsportefølje.

I forbindelse med engagementsgennemgangen oplyste intern revision i revisionsprotokollatet til årsrapporten for 2007 om gruppen "Kredit, finans- og forsikringsvirksomhed", at

"Den samlede risiko inden for pantebrevfinansieringen er øget, idet der er sket en koncentration af pantebrevsdebitorer og ejendomme, der finansieres via pantebreve.

...

"Der eksisterer en ikke ubetydelig risiko for at objektiv indikation kan indtræde i fremtiden – især hvis ejendomsmarkedet fortsætter den stagnerende/vigende tendens, og da der synes at være et vist personsammenfald i debitor-/kreditorkredsen.

Bestyrelsen besluttede, at der skulle foretages en intern undersøgelse af Bankens pantebrevsportefølje. Undersøgelsen konklusioner blev meddelt bestyrelsen i notat af 29. juli 2008, hvoraf det fremgår, at

"bankens pantebrevsportefølje er betydeligt mere risikobetonet end forudsat i kreditpolitik og forretningsgang...

Porteføljen vurderes derudover at være særlig følsom for en negativ udvikling i konjunkturerne på grund af marginale ejendomme og debitorer."

Bestyrelsen drøftede undersøgelsens konklusioner på møde den 5. august 2008, og det blev i referatet anført at

"Der var generelt enighed om, at der i lyset af flere tidligere drøftelser og forespørgsler er tale om en skuffende konklusion."

På baggrund af bestyrelsens anmodning herom blev der til bestyrelsen forud for bestyrelsesmødet den 21. oktober 2008 fremsendt en uddybende orientering om "Årsagen til udviklingen i risiko og processer i sagsgangen for pantebrevsengagementer", hvori det anføres:

"Håndteringen af pantebreve og pantebrevsengagementer har været forretningsgangsbeskrevet, og der har været udstukket regler og procedurer for samme. Der har ikke været systemer til at lave en tilfredsstillende opfølgning på ovennævnte, ligesom der ikke har været systemer til at give ledelsen et samlet overblik over pantebrevsporteføljen.

Dette kombineret med en høj vækst har været en svær størrelse at håndtere og givet risici på bøgerne."

Et sammendrag af nogle faktuelle forhold vedrørende Bankens pantebrevsengagementer er indeholdt i **bilag 4**.

7. FINANSTILSYNETS UNDERSØGELSER

7.1 Finanstilsynets ordinære undersøgelse af Banken i april/maj 2006

Finanstilsynet gennemførte i perioden 19. april til 4. maj 2006 en ordinær undersøgelse af Banken som led i det ordinære tilsyn. Afrapportering om undersøgelsens konklusioner fandt sted på møde den 23. maj 2006 med deltagelse af Bankens direktion samt den 30. maj 2006 med deltagelse af Bankens bestyrelse, direktion, eksterne revisor samt den interne revisionschef. Rapport om undersøgelsen blev fremsendt til samme personkreds den 19. juni 2006.

Finanstilsynet konstaterede, at antallet af engagementer, der blev bevilget af bestyrelsen, var relativt højt, idet det blev anført, at

"Bestyrelsen skal sikre, at de overordnede ledelsesopgaver opnår tilstrækkelig opmærksomhed. Grænsen for, hvilke engagementer der skal bevilges af bestyrelsen, skal derfor ikke fastsættes så lavt, at bestyrelsens overordnede opgaver ikke tillægges tilstrækkelig opmærksomhed. Bestyrelsen skal på den anden side foretage bevillinger af de betydende engagementer i pengeinstituttet.

Finanstilsynet skal oplyse bestyrelsen om, at direktionens instruksgrænse på 20 mio. kr. er lav i forhold til sammenlignelige institutter."

Direktionens instruksgrænse blev efterfølgende af bestyrelsen forhøjet til 50 mio. kr.

Bestyrelsens nærmere behandling af bevillingssagerne gav anledning til, at Finanstilsynet på mødet den 23. maj 2006 anførte, at

"få bevillinger bliver behandlet på de månedlige bestyrelsesmøder."

Det anførte skal ses i lyset af, at bestyrelsen i vid udstrækning behandlede bevillingssagerne på skriftligt grundlag mellem bestyrelsesmøderne. For en nærmere redegørelse herfor henvises til punkt 6.10 ovenfor.

Ved gennemgangen af Bankens forretningsgange på markedsrisikoområdet konstaterede Finanstilsynet en række mangler. Banken blev derfor påbudt at ajourføre forretningsgange samt udarbejde en "master" for forretningsgange, der imødekom § 71-vejledningens krav.

Under gennemgangen af Bankens kreditter anførte Finanstilsynet blandt andet, at Bankens "Kreditpolitik for byggelån" ikke tog i betragtning, hvorvidt ejendomme i projektengagementer på forhånd var solgt til slutkøberne. Finanstilsynet henledte Bankens opmærksomhed på, at risikoen i denne type engagementer var størst, hvor projektet ikke var afhændet til slutkøberne.

"Finanstilsynet skal på denne baggrund oplyse bankens ledelse om, at denne med fordel kan overveje at indarbejde sådanne overvejelser i kreditpolitikken, ligesom ledelsen kan overveje, hvor stor en eksponering, banken ønsker at have på projektengagementer, herunder projekter, der ikke på bevillingstidspunktet er solgt til slutkøbere."

Finanstilsynet konstaterede endvidere, at "mange af bankens forretningsgange, herunder tillige kreditpolitikker, var af ældre dato", hvilket fandtes i strid med § 71-vejledningen. Banken blev derfor påbudt at ajourføre sine forretningsgange.

Engagementsgennemgangen gav ikke anledning til ændringer i de af Banken foretagne nedskrivninger, men baseret på stikprøver henledte Finanstilsynet Bankens opmærksomhed på,

"at andelen af svage engagementer synes at være øget i forhold til andelen ved seneste undersøgelse."

Banken havde i sin opgørelse af solvensbehovet pr. 31. marts 2006 taget udgangspunkt i et solvensbehov på 8 % (svarende til mindstekravet i FIL § 124). Herefter havde Banken taget stilling til hvilke faktorer, der gav anledning til tillæg eller fradrag i dette solvensbehov. Finanstilsynet anførte herom,

"at såfremt virksomheden ved opgørelsen tager udgangspunkt i minimumskravet på 8 %, skal bestyrelsen og direktionen tage stilling til, hvilke risici der hermed er dækket, før bestyrelse og direktion tager stilling til eventuelle tillæg til solvensbehovet. Endvidere er det vigtigt, at bestyrelse og direktion forholder sig til, i hvilket omfang risici og potentielle risici skal være dækket af kapital."

...

"Finanstilsynet skal på denne baggrund påbyde banken at indsende en ny opgørelse af solvensbehovet pr. medio juni 2006 på baggrund af den stedfundne udvikling og i lyset af Finanstilsynets bemærkninger ovenfor."

Herudover gav Finanstilsynet følgende påbud:

- Banken havde ikke nogen gældende forretningsgang for solvensopgørelse eller for opgørelse af store engagementer, hvilket fandtes i strid med FIL § 71, stk. 1, nr. 2. Banken

blev derfor påbudt at udarbejde en forretningsgang for solvensopgørelsen samt for opgørelse af store engagementer.

Finanstilsynets konklusioner på gennemgangen af Bankens modeller for gruppevis nedskrivninger blev meddelt Banken i særskilt brev af 14. september 2006.

7.2 Finanstilsynets gennemgang af Bankens reviderede opgørelse af solvensbehovet pr. medio juni 2006

På baggrund af Finanstilsynets påbud herom ved undersøgelsen i april/maj 2006 fremsendte Banken den 15. august 2006 en ny opgørelse af Bankens solvensbehov pr. medio juni 2006. Banken havde heri fastsat solvensbehovet til 8 %.

Finanstilsynet oplyste ved brev af 5. september 2006 til Banken,

"at Finanstilsynet ikke for nærværende har bemærkninger til bankens individuelle solvensbehov. Finanstilsynet vil derfor ikke gå i dialog med banken med henblik på at fastsætte et højere solvenskrav, jf. § 124, stk. 4, i lov om finansiel virksomhed."

Finanstilsynet henledte dog Bankens opmærksomhed på Finanstilsynets vejledning "Opgørelse af solvensbehov". Finanstilsynet var af den opfattelse, at Banken fremover skulle inddrage en række forhold nævnt i vejledningens punkt 6 i beregningen af solvensbehovet.

Finanstilsynet fandt tillige,

"at bestyrelse og direktion som minimum skal tage stilling til solvensbehovet en gang om året. Dette betyder, at der i den mellemliggende periode kan ske ændringer i solvensbehovet, såfremt den af bestyrelsen og direktionen godkendte opgørelsesmetode giver anledning hertil, jf. vejledningen."

7.3 Fondsrådets afgørelse vedrørende Bankens modeller for gruppevis nedskrivninger – årsrapport 2005

På baggrund af Finanstilsynets ordinære undersøgelse i april/maj 2006 traf Fondsrådet afgørelse vedrørende Bankens modeller for gruppevis nedskrivninger. Det anførtes i afgørelsen af 14. september 2006, at

"Fondsrådet finder ikke, at bankens modeller for gruppevis nedskrivninger anvendt ved udarbejdelse af årsrapporten for 2005 er i overensstemmelse med de internationale regnskabsstandarders regler herom."

Forholdet blev påtalt, og det blev påbudt Banken fremover at opfylde de gældende regler.

Baggrunden for, at Fondsrådets påbud alene blev givet fremadrettet var, at fejlene ikke kunne konkluderes at have en sådan størrelse eller karakter, at dette medførte korrektion/supplerende oplysninger til årsrapporten for 2005. Fondsrådet anmodede Bankens ledelse samt den interne og eksterne revision om at erklære, hvorvidt de var enige heri. Erklæring herom blev fremsendt til Finanstilsynet ved brev af 24. oktober 2006.

7.4 Opfølgning på Fondsrådets afgørelse – årsrapport 2006

Ved brev af 3. maj 2007 redegjorde Banken på baggrund af Finanstilsynets forespørgsel herom af 26. april 2007 for, hvordan Banken havde overholdt de udstedte påbud om model-

ler for gruppevis nedskrivninger ved udarbejdelse af årsrapporten for 2006, navnlig vedrørende hensatte forpligtelser på uudnyttede kreditrammer.

Finanstilsynet oplyste i brev af 16. maj 2007, at det var Finanstilsynets foreløbige vurdering, at Banken trods den fremsendte redegørelse ikke levede op til de udstedte påbud. Banken blev derfor anmodet om en yderligere redegørelse og stillingtagen til en række forhold. Denne blev fremsendt til Finanstilsynet den 1. juni 2007.

Ved brev af 22. juni 2007 meddelte Finanstilsynet, at Fondsrådet havde truffet en afgørelse, hvorefter de af Banken indregnede gruppevis hensatte forpligtelser på uudnyttede kreditrammer var udtryk for en fejl. Banken fik påbud om fremover at opgøre hensatte forpligtelser korrekt.

7.5 Finanstilsynets advarsel om indlånsunderskud

Ved brev af 19. september 2007 oplyste Finanstilsynet til Banken, at Banken pr. 30. juni 2007 havde et indlånsunderskud på 106,1 %. Indlånsunderskuddet var beregnet som udlån i forhold til den arbejdende kapital (indlån tillagt udstedte obligationer, efterstillet kapital samt egenkapital).

Finanstilsynet oplyste at

"Det er Finanstilsynets erfaring, at der er likviditetsrisici forbundet med en høj gearing af den arbejdende kapital.

Finanstilsynet skal gøre instituttets ledelse opmærksom på ovennævnte forhold ved overvejelser omkring instituttets likviditet."

7.6 Bankens eksponering i pantebreve

Finanstilsynet anmodede ved brev af 6. november 2007 Banken om en redegørelse for Bankens direkte og/eller indirekte eksponering i pantebreve samt for, hvorvidt der var pantebreve af betydning erhvervet eller indlagt som sikkerhedsstillelse, der ligger ud over en forsigtig opgørelse af pantets værdi.

I Bankens svarbrev af 19. november 2007 anførtes:

"Bankens direkte eksponering

Med udgangen af 2006 standsede banken opkøb af pantebreve i egen regning.

Pantebrevsbeholdningen ultimo oktober:

- *er bogført til kr. 38.2 mill.*
- *er bestående af 120 pantebreve med pant i private boliger*
- *hvoraf 7 stk. er større end kr. 1,0 mill. og ingen er større end kr. 1,7 mill.*
- *hvoraf 18 pantebreve er i restance.*

Restancepantebrevene er i væsentlig omfang 1. prioritetspantebreve, og efter en individuel gennemgang er der foretaget nedskrivning med kr. 362.000.

I indeværende regnskabsår er der bogført tab med kr. 281.000 på afsluttede skader.

*Banken har udstedt **garantier på pantebreve** med en restgæld på 35,4 mill., kendetegnet ved at:*

- der ikke er udstedt nye garantier de sidste 4 år
- de garanterede pantebreve har pant i privatboliger
- der er meget få restancer
- der er ikke bogført tab i indeværende år

Den samlede vurdering af bankens direkte positioner er, at der ikke er tale om væsentlig risici.

Bankens indirekte eksponering

Banken administrerer 9.481 pantebreve med en samlet bogført værdi på kr. 2.670 mill. Disse pantebreve er belånt med ca. kr. 2.000 mill.

...

Overdækningsberegningerne i forlængelse af september termin er gennemført, og overdækningerne er på plads i alle engagementer med enkelte mindre afvigelse, hvor restancepantebrevene er gennemgået individuelt.

Denne gennemgang har ikke givet anledning til anmærkninger i forhold til de enkelte engagementer, og der er ikke konstateret mærkbare ændringer i billedet af misligholdelser i forhold til tidligere terminer.

I forlængelse af brevet fra Finanstilsynet, dateret 6. november, har banken derudover gennemgået alle pantebreve, hvor det pågældende matrikelnummer er pantsat til sikkerhed for bankens pantebrevsengagementer med mere end kr. 2,0 mio.

...

Generelt giver den foretagne gennemgang således ikke anledning til at vurdere, at der i et omfang af betydning er pantsat pantebreve til sikkerhed for bankens engagementer, hvor pantsætningen ligger ud over en vurderet markedsværdi af pantet."

7.7 Finanstilsynets undersøgelse af pengeinstitutters ejendomsrelaterede engagementer

I maj måned 2008 gennemførte Finanstilsynet en undersøgelse af pengeinstitutternes (gruppe 1 og 2) eksponering på ejendomsrelaterede engagementer.

Banken oplyste i brev af 13. juni 2008 til Finanstilsynet, at Banken havde 15 ejendomsrelaterede engagementer større end 5 % af Bankens basiskapital. I brevet anførtes endvidere:

"Ved opgørelse af individuelt solvensbehov pr. 31. december 2007 hensatte banken 200 mio. kr. til dækning af de stigende risici på bankens developere. ... Beløbet revideres løbende og det er fortsat vurderingen, at niveauet dækker bankens risici, idet flere projekter er ved at blive udlejet på acceptable vilkår.

I engagement med [en nærmere angivet kunde] har banken beregnet et nedskrivningsbehov på ca. 75 mio. kr. primo juni 2008.

Skylden på bankens pantebrevsportefølje udgjorde pr. 31. maj 2008 2,28 mia. kr. Pr. 31. december 2007 hensatte banken 100 mio. kr. til dækning af risiciene i pantebrevsporteføljen. Banken har i engagement med [en nærmere angivet kunde] bereg-

net et nedskrivningsbehov på ca. 40 mio. kr. primo juni 2008 og opgjort den interne risiko ca. 60 mio. kr. Der pågår p.t. interne undersøgelser af bankens risici i pantebrevsengagementerne."

Finanstilsynet oplyste ved brev af 25. september 2008, at undersøgelsen viste, at Banken havde en høj samlet bruttoeksponering (før fradrag af sikkerhedsværdier) mod ejendomsrelaterede engagementer på i alt 116 % af basiskapitalen, samt en høj samlet nettoeksponering (efter fradrag af sikkerhedsværdier) på 73 % af basiskapitalen. Medianen for de undersøgte institutter var for henholdsvis brutto- og nettoeksponeringen 110 % og 59 % af basiskapitalen.

Finanstilsynet henledte Bankens opmærksomhed på,

"at der er en betydelig risiko forbundet med en høj koncentration i krediteksponeringen.

...

Endelig skal Finanstilsynet oplyse, at tilsynet i forbindelse med nylige tilsynsbesøg i andre pengeinstitutter har konstateret, at institutternes opgørelse af sikkerheder i flere tilfælde ikke har afspejlet de ændrede konjunkturer på ejendomsmarkedet."

7.8 Møde med Finanstilsynet om Bankens eksponering inden for ejendomssektoren

Den 30. september 2008 blev der afholdt møde mellem Finanstilsynet og Banken.

Baggrunden for mødet var bankens størrelse og eksponering mod ejendomssektoren sammenholdt med den aktuelle økonomiske situation.

I Finanstilsynets brev af 18. september 2008 blev fastsat følgende dagsorden for mødet:

- 1. Kort orientering om bankens overordnede økonomiske situation*
- 2. Gennemgang af likviditetsområdet, herunder forfaldsstruktur på bankens funding*
- 3. Gennemgang af udvalgte ejendomsrelaterede engagementer, jf. vedhæftede liste, herunder grundlaget for bankens værdiansættelse af sikkerhed*
- 4. Gennemgang af bankens 5 største engagementer i det omfang de ikke er omfattet af pkt. 3*
- 5. Redegørelse for andre store tabsrisici, eksempelvis markedsrisici*
- 6. Gennemgang af bankens opgjorte solvensbehov"*

7.9 Bankens redegørelse til Finanstilsynet vedrørende eksponeringen inden for ejendomssektoren

I brev af 9. oktober 2008 til Finanstilsynet redegjorde Banken for Bankens opfølgning på ejendomsrelaterede engagementer. Af redegørelsen fremgår blandt andet:

"Banken har siden efteråret 2007 fokuseret kraftigt på nedbringelse af koncentrationsrisici på store engagementer og ejendomsrelaterede engagementer.

Fokuseringen har medført, at summen af de 20 største engagementer er nedbragt fra ca. 4,8 mia. kr. primo 2008 til ca. 4,0 mia. kr. primo oktober 2008. Vedlagt

som bilag 1. [Af bilag til brevet fremgår, at af de 4 mia. kr. primo oktober 2008 kan ca. 2,1 mia. kr. svarende til 52,2 % henføres til branchen for ejendomsudvikling.]

På ejendomsrelaterede selskaber er der ligeledes sket en betydelig reduktion af engagementerne. De engagementer, der blev sendt til Tilsynet i maj 2008 er nedbragt fra 3,2 mia. kr. til 2,5 mia. kr. Bilag 2. [Af bilaget fremgår, at der er tale om 15 engagementer med et samlet blanco element på ca. 1,4 mia. kr.]

I resten af 2008 er det bankens målsætning at reducere skylden i ejendomsengagementerne med 1 mia. kr. Det forventes ikke, at reduktionen reducerer bankens kreditrisiko væsentligt, men fundingbehovet reduceres. I praksis er det p.t. kun realkreditfinansiering, der kan reducere engagementerne, fordi salgsprocesserne er gået i stå p.g.a. finansmarkederne, og dermed sker der kun reduktion af den sikrede del af engagementerne.

Siden gennemgangen i maj 2008 er risikoen forøget væsentligt p.g.a. ændrede markedsforudsætninger og flere af koncernerne har meget alvorlige likviditetsproblemer. Det afspejles i udviklingen i intern risiko, der er steget fra 135 mio. kr. til 339 mio. kr. på de indberettede engagementer. Derudover er der afskrevet 35 mio. kr. i engagement med [en nærmere angivet kunde]. De regnskabsmæssige nedskrivninger er endnu ikke besluttet af bankens bestyrelse, men forventes at have væsentlig negativ driftseffekt.

Banken har generelt betydelig fokus på solvensbehov og vurderer løbende solvensbelastningen i alle bankens engagementer. Der foretages kvartalsvis gennemgang af alle engagementer større end 2 mio. kr. I engagementer med svaghedstegn fastsættes intern risiko baseret på tidligere regler om hensættelser. Merrisikoen i forhold til de individuelle nedskrivninger indregnes i bankens opgørelse af individuelt solvensbehov.

Banken har i september 2008 foretaget en generel forøgelse af afkastkravet i investeringsejendomme med 0,5 % baseret på den aktuelle markedsudvikling. De afkastkrav fremgår af bilag 3. De ajourførte sikkerhedsværdier indgår i bankens opgørelse af intern risiko i alle engagementer med svaghedstegn og afspejles dermed i bankens solvensbehov.

I opgørelsen af bankens individuelle solvensbehov indgår 200 mio. kr. til dækning af bankens risici på ejendomsmarkedet, herunder risikoen for reduktion af sikkerhedsværdier. Beløbet er udover det, der er afsat som intern risiko på aktuelt svage engagementer.

Til håndtering af bankens svageste ejendomsengagementer er der primo august etableret en specialistfunktion med 8 medarbejdere, herunder egen advokat, der håndterer ca. 20 engagementer. Gruppen har opnået resultater i form af forbedrede konstruktioner og reduktion af risici."

7.10 Finanstilsynets undersøgelse af Banken i oktober/november 2008

Finanstilsynet gennemførte i oktober/november 2008 en undersøgelse af Banken. Undersøgelsen var primært rettet mod Bankens kreditområde.

Af rapportering fandt sted på møde den 25. november 2008 med deltagelse af Bankens bestyrelse, direktion og revision. På mødet fremsattes kritik af blandt andet bestyrelsens ar-

bejde, hvor det anførtes, at Bankens organisation ikke havde været betryggende, og at kreditpolitikkerne ikke havde været overholdt. Bestyrelsen imødegik i brev af 11. december 2008 denne kritik.

På mødet blev givet en række påbud. Endelig rapport om undersøgelsen blev aldrig fremsendt til Banken.

Det er undersøgernes opfattelse, at påbud udstedt mundtligt under et møde savner den fornødne klarhed og kan give anledning til misforståelser eller misfortolkninger. Til imødegåelse af en sådan situation burde Finanstilsynet umiddelbart efter mødet skriftligt have meddelt Banken de pågældende påbud uden at afvente den endelige rapport. Under disse omstændigheder har vi valgt ikke at gøre Finanstilsynets undersøgelse genstand for yderligere omtale, bortset fra spørgsmålet om solvens, der blev forfulgt separat.

7.11 Finanstilsynets krav om nye beregninger vedrørende Bankens solvensbehov

Finanstilsynets gennemgang af engagementer svarende til ca. 54 % af Bankens samlede udlån påviste et øget behov for nedskrivninger i 4. kvartal 2008 og for en fornyet opgørelse af solvensbehovet. Det var Finanstilsynets opfattelse, at Bankens udlånsbog var præget af mange engagementer inden for ejendoms- og pantebrevssektoren med betydelig tabssandsynlighed.

Bankens seneste opgørelse af det individuelle solvensbehov viste et solvensbehov på 7,8 %. Ved brev af 26. november 2008 anmodede Finanstilsynet Bankens bestyrelse og direktion om at indsende en ny beregning af Bankens faktiske solvens samt en ny opgørelse af Bankens individuelle solvensbehov pr. 30. november 2008.

Banken fremsendte ved brev af 11. december 2008 til Finanstilsynet nye beregninger af Bankens solvens og individuelle solvensbehov. Solvensen var pr. 30. november 2008 opgjort til 8,3 %, mens det individuelle solvensbehov var opgjort til 8 %.

Banken oplyste endvidere, at de forventede nedskrivninger for hele 2008 udgjorde 1,1 mia. kr.

7.12 Finanstilsynets fastsættelse af Bankens solvensbehov

Finanstilsynet fremsendte ved brev af 14. januar 2009 et udkast til afgørelse om fastsættelse af solvensbehov/krav i henhold til FIL 124, stk. 4-5.

Af udkastet til afgørelse fremgik, at det på baggrund af undersøgelsen i oktober/november 2008 var Finanstilsynets opfattelse, at Bankens reelle solvensbehov var på mellem 11,5 % og 14,16 % afhængig af, om Bankens individuelle solvensbehov blev opgjort efter "sandsynlighedsmodellen" eller efter "kreditreservationsmodellen". Finanstilsynet agtede på baggrund af "*bankens risici og styring af disse*" at fastsætte Bankens solvensbehov til 11,5 %, jf. FIL § 124, stk. 5. Finanstilsynet begrundede overordnet fastsættelsen af et højere solvenskrav med

"at banken på trods af de store nedskrivninger har et betragteligt antal store engagementer med en betydelig tabssandsynlighed.

Finanstilsynet tillægger det endvidere stor vægt, at en væsentlig del af bankens engagementer stadig relaterer sig til ejendomsbranchen og pantebrevsselskaber, som vurderes særlig risikobetonede."

Udkastet indeholdt endvidere en række kritiske bemærkninger til bestyrelsens kreditstyring.

Banken fremkom ikke med noget høringssvar på Finanstilsynets udkast til afgørelse af 14. januar 2009. Bestyrelsen besluttede derimod på møde den 24. februar 2009, at Banken skulle indberette et individuelt solvensbehov pr. 31. december 2008 på 11,5 %, hvilket førte til, at Banken ikke kunne fortsætte som selvstændig bank.

7.13 Inddragelse af Bankens tilladelse til at drive bankvirksomhed

Som følge af Bankens rammeaftale med Finansiell Stabilitet om overdragelse af Bankens virksomhed til datterselskabet Fionia Bank A/S, besluttede Finanstilsynet ved brev af 27. maj 2009 at inddrage Bankens tilladelse til at drive pengeinstitutvirksomhed, jf. FIL § 225, stk. 1. Bankens tilladelse til at drive virksomhed som værdipapirhandler i henhold til FIL § 9, stk. 1 blev ligeledes inddraget.

8. HAR ÅRSRAPPORTER, HALVÅRSRAPPORTER OG PERIODEMEDDELELSER I PERIODEN 2006 - 2008 VÆRET RETVISENDE?

8.1 Lovgrundlag

Børsnoterede pengeinstitutter aflægger årsrapport i overensstemmelse med de internationale regnskabsbestemmelser International Financial Reporting Standards (IFRS) som godkendt af EU og yderligere danske oplysningskrav til årsrapporter for børsnoterede finansielle selskaber.

De grundlæggende krav og forudsætninger til indholdet af årsrapporten findes i FIL § 188.

Ledelsesberetningen skal jf. FIL § 186 og § 187 indeholde en retvisende redegørelse for de forhold, som beretningen omhandler, således at årsrapportens oplysninger kan støtte regnskabsbrugerne i deres økonomiske beslutninger.

Delårsrapporter udarbejdes i overensstemmelse med International Accounting Standard 34 (IAS 34), *Præsentation af delårsregnskaber*, som godkendt af EU og yderligere danske oplysningskrav til delårsrapporter for børsnoterede finansielle selskaber.

8.2 Undersøgte forhold

Det fremgår af punkt 5, at en medvirkende årsag til Bankens sammenbrud og tab var de store udlån til erhvervs kunder inden for ejendoms- og pantebrevssektoren. Nedskrivninger og tab på ejendoms- og pantebrevsrelaterede engagementer udgjorde ca. 2/3 af de samlede nedskrivninger.

I det følgende har vi vurderet, hvorvidt års- og delårsrapporterne for 2006, 2007 og 2008 har været retvisende i relation til:

- Udlån og nedskrivninger, hvor vi under hensyn til de i årsrapporten 2008 foretagne nedskrivninger og tab på udlån mv. på 1.218 mio. kr. har vurderet, hvorvidt en del af disse nedskrivninger og tab burde have været foretaget på et tidligere tidspunkt.

- Risikoprofil og kreditstyring, hvor vi har vurderet, om Bankens risikovillighed på udlån og garantier til især ejendomssektoren og pantebrevsselskaber burde have været omtalt mere retvisende end sket under ledelsesberetningens omtale af
 - Kreditrisiko og udlånsvækst.
 - Kreditpolitik og bevillinger.
 - Kreditstyring og overvågning.

8.3 Delårsrapporter og årsrapport i 2006

Delårsrapporterne i 2006

Banken offentliggjorde i 2006 tre delårsrapporter, som i overensstemmelse med gældende praksis ikke var genstand for revision eller review.

Det forventede resultat for året 2006 blev opjusteret i 1. kvartal med 30 mio. kr. til et niveau på 330 mio. kr. Delårsrapporterne afspejler et faldende behov for nedskrivninger på udlån mv., der blev forklaret med generelt forbedret kreditkvalitet. Saldoen for nedskrivninger og hensættelser var faldende gennem hvert kvartal i 2006.

Årsrapport 2006

Udlån og nedskrivninger

Årsrapporten for 2006 indeholdt en indtægt på tilbageførte nedskrivninger på udlån og tilgodehavender med netto 39 mio. kr. (2005: udgift 19 mio. kr.)

Det fremgik af **ledelsesberetningen**, at

"Der har været en betydelig nedgang i behovet for porteføljenedskrivninger på både privat- og erhvervskunder i 2006. Nedgangen skyldes de gode konjunkturer og at kundernes bonitet generelt er forbedret. De samlede porteføljenedskrivninger er faldet med 56,4 pct. fra 249,5 mio. i 2005 til 108,8 mio. kr. i 2006. Beregningerne er foretaget på tabsdata, som endnu ikke er komplette. Den deraf følgende usikkerhed vil naturligvis mindskes i de kommende år. På enkelte store engagementer har der til gengæld været behov for en større individuel nedskrivning. Individuelle nedskrivninger stiger i 2006 fra 112,1 mio. til 169,8 mio. svarende til 51,5 pct."

Om stigningen i individuelle nedskrivninger i 2006 oplystes, at

"Hovedårsagen er konkurs og betydelige økonomiske vanskeligheder hos nogle få større erhvervsvirksomheder. Antallet af erhvervsvirksomheder hvor der er foretaget individuelle nedskrivninger, er faldet i 2006 sammenlignet med 2005."

Individuelle nedskrivninger og hensættelser (mio.)	2006	2005
Udlån og kreditter	169,8	112,1
Udnyttede kreditter	6,8	-
Garantier	7,4	6,7"

Gruppevise nedskrivninger (Porteføljenedskrivninger) på i alt 108,8 mio. kr. fordelte sig med 42,0 mio. kr. på privatkunder og 66,8 mio. kr. på erhvervskunder. Om udviklingen fra 2005 oplystes i ledelsesberetningen, at

"De samlede porteføljemæssige nedskrivninger er faldet med 56,4 pct. fra 249,5 i 2005 til 108,8 mio. i 2006. Dette udtrykker de gode konjunkturer og at erhvervs-kundernes bonitet er bedret markant."

Om tabsudviklingen oplystes, at de konstaterede tab udgjorde netto ca. 50 mio. kr., på niveau med året før. Den samlede tabsprocent var på 0,23 %.

Revisorernes engagementsgennemgang

Bankens eksterne og interne revisorer erklærede i revisionsprotokollaterne til årsrapporten for 2006, at revisorerne var enige i målingen af hvert af de store engagementer og i den samlede måling af Bankens engagementer, og at Bankens måling af udlån og garantier var foretaget i overensstemmelse med reglerne herfor.

Revisorerne havde påset, at Bankens engagementsgennemgang var velfungerende, herunder at Banken havde gennemgået signifikante udlån med henblik på at vurdere, om der var indtruffet OIV, og at nedskrivnings- og hensættelsesprincipperne var tilpasset gældende regler.

Finanstilsynets engagementsgennemgang

Finanstilsynets foretog engagementsgennemgang i forbindelse med den ordinære undersøgelse af Banken i april/maj 2006. Finanstilsynet fandt ikke grundlag for at kritisere de foretagne individuelle nedskrivninger på engagementer. Nogle påtalte forhold vedrørende de gruppevise nedskrivninger medførte ikke væsentlige fejl i Bankens årsrapport.

Oplysninger om Risikoprofil i Årsrapport 2006

Bankens kreditpolitik og kreditstyring var omtalt i ledelsesberetningens afsnit om "Risiko og kapital" under "Ansvarsfordeling" og "Kreditrisiko".

Årets udlånsvækst var på 3,6 mia. kr. svarende til 29 % fra 13,1 mia. kr. til 16,7 mia. kr. Om vækstens fordeling på erhverv oplystes, at

"Mest markant var væksten i ejendomsbranchen og udlån til kredit- og finansieringsvirksomhed, som primært består af udlån til finansiering af pantebrevsporteføljer. Det fælles kendetegn er her, at udlån typisk sker med en høj grad af sikkerhedsstillelse."

Udlån og garantier til ejendomsbranchen var steget fra 2,5 mia. kr. til 5,3 mia. kr. svarende til en vækst på 111 %. Udlån til kredit- og finansieringsvirksomhed, udviste en stigning fra 2,0 mia. kr. til 2,6 mia. kr. svarende til en vækst på 27 %.

Vurdering vedrørende 2006

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå, at der var indtruffet OIV med væsentlige aktuelle nedskrivningsbehov, der efter gældende regler medførte krav til nedskrivninger i et sådant omfang og på et sådant tidspunkt, at års- og delårsrapporterne i 2006 var fejlbehæftede.

Vi finder tillige, at Bankens udlånsvækst, risikokoncentration indenfor ejendoms- og pantebrevssektoren er omtalt på en retvisende måde.

Det er vores vurdering, at års- og delårsrapporterne for 2006 var retvisende.

8.4 Delårsrapporter og årsrapport i 2007

Delårsrapporter i 2007

Resultatudviklingen i kvartalerne fulgte de udmeldte forventninger for året. Delårsrapporterne udviste akkumulerede nedskrivninger på udlån m. på i alt 23,9 mio. kr. for årets 3 første kvartaler. Det oplystes, at der fortsat var god bonitet i porteføljen, og at nedskrivningerne kunne henføres til enkelte større engagementer. Den samlede nedskrivningssaldo nåede det laveste niveau 30. september og udgjorde 250 mio. kr. mod 351 mio. kr. et år tidligere.

Årsrapport 2007

Udlån og nedskrivninger

Årsrapporten for 2007 indeholdt nedskrivninger og tab på udlån i resultatopgørelsen med 71 mio. kr. (2006: indtægt 39 mio. kr.)

Det fremgik af **ledelsesberetningen**, at

"Nedskrivninger på udlån udgør 71,3 mio. kr. heraf er nedskrivninger på 42,9 mio. kr. (netto). Tab uden forudgående individuel nedskrivning er 37 mio. kr., der primært kan henføres til et enkelt engagement, og indgået på tidligere afskrevne udlån fragår med 8,6 mio. kr. De samlede nedskrivninger på individuelle engagementer udgør 153,3 mio. kr. mod 169,8 mio. kr. i 2006 og de samlede gruppevise nedskrivninger udgør 133,1 mio. kr. mod 108,8 mio. kr. i 2006."

Om faldet i individuelle nedskrivninger i 2007 oplystes, at

"Bankens individuelle nedskrivninger er faldet moderat i 2007. Faldet skyldes dels en fortsat god bonitet og ikke mindst, at en del af de tidligere individuelle nedskrivninger nu er bogført som tab. Antallet af erhvervsvirksomheder, hvor der er foretaget individuel nedskrivning, er steget fra 92 i 2006 til 101 i 2007. Der er kun foretaget individuelle nedskrivninger på privatkunder, hvis de er nødlidende."

Individuelle nedskrivninger og hensættelser (mio. kr.)	2007	2006
Udlån og kreditter	153,3	169,8
Uudnyttede kreditter	0,7	6,8
Garantier	4,0	7,4"

Hensættelser til **Gruppevise nedskrivninger** udgjorde ultimo 2007 i alt 133,1 mio. kr. Om de gruppevise nedskrivninger oplystes i ledelsesberetningen, at

"Alle privatkunder og størstedelen af erhvervs kunderne nedskrives ved hjælp af ratingmodeller. Nogle brancher holdes dog uden for de ratingbaserede nedskrivninger. Det drejer sig om:

- *Ejendomsadministration (delvis)*
- *Kredit-, finans-, og forsikringsvirksomhed*
- *Landbrug m.v. (delvis)*

Disse brancher nedskrives ud fra en vurdering af den enkelte branches markedsvilkår og udviklingen i nøgelfaktorer i den pågældende branche. Metoden benævnes segmentmetoden."

De samlede nedskrivninger og hensættelser udgjorde ultimo 2007 i alt 291 mio. kr. (2006: 301 mio.kr.). De individuelle nedskrivninger og hensættelser faldt, og de gruppevise nedskrivninger steg. Den væsentligste ændring var den segmentbaserede gruppevise nedskrivning, der udviste en stigning fra 19,5 mio. kr. til 35,2 mio. kr. på en samlet udlånssaldo på 10 mia. kr. Heraf udgjorde nedskrivninger vedrørende ejendomssegmentet 31,0 mio. kr. på en udlånssaldo på knap 5 mia. kr.

"Merrisikoen", der udtrykte den del af de forventede værdiforringelser, der ikke kunne nedskrives efter reglerne i regnskabsbekendtgørelsen, indgik i opgørelsen af Bankens individuelle solvensbehov. "Merrisikoen" var opgjort til 293 mio. kr. og vedrørte overvejende ejendomsengagementer.

Om Bankens kreditrisiko ultimo 2007 konkluderede ledelsesberetningen:

"Fionia Bank har, med udgangspunkt i en afbalanceret kreditpolitik og en tæt opfølgning, en god bonitet i udlånporteføljen. Bankens eksponering i ejendomsmarkedet har dog givet anledning til skærpet opmærksomhed, og opbremsningen i omsætningen og den stigende rente i 2007 har givet anledning til at foretage gruppevise nedskrivninger i segmentet for developere."

Om forventningerne til 2008 oplyste Banken, at nedskrivningerne forventedes at være på niveau med 2007 ca. 70 mio. kr. Denne forventning blev fastholdt frem til børsmeddelelse nr. 13/2008 dateret 4. juni 2008, hvor forventningen til nedskrivninger blev forøget til mellem 170 og 200 mio. kr.

Revisorernes engagementsgennemgang

Det fremgik af revisorernes revisionsprotokoller til årsrapporten for 2007, at revisorerne var enige i målingen af hvert af de store engagementer og i den samlede måling af Bankens engagementer, og at Bankens måling af udlån og garantier var foretaget i overensstemmelse med reglerne herfor.

Det fremgik af Intern revisions protokol til årsrapporten, at der ikke var konstateret nedskrivningsbehov på Bankens ti største engagementer, samt at intern revision sammen med de eksterne revisorer havde gennemgået og vurderet nedskrivningsbehovet på engagementer, hvor der var OIV, og at revisorerne var enige i de foretagne nedskrivninger.

Om gruppen "Kredit-, finans- og forsikringsvirksomhed", der især omfattede engagementer til pantebrevsfinansiering, oplystes i Intern revisions protokol, at

"Den samlede risiko inden for pantebrevfinansieringen er øget, idet der er sket en koncentration af pantebrevsdebitorer og ejendomme, der finansieres via pantebreve."

Det var revisionens opfattelse, at

"Der eksisterer en ikke ubetydelig risiko for at objektiv indikation kan indtræde i fremtiden – især hvis ejendomsmarkedet fortsætter den stagnerende/vigende tendens, og da der synes at være et vist personsammenfald i debitor-/kreditorkredsen."

Oplysninger om risikoprofil i årsrapport 2007

Bankens strategi blev udmeldt som vækst via fusioner og samarbejde, vækst via udvikling af Trekantområdet, og vækst via udvikling af kunderelationer baseret på en stærk styring af balance, risiko og indtjening.

Årets udlånsvækst var på 3,7 mia. kr. svarende til 23 % fra 16,8 mia. kr. til 20,5 mia. kr. Bankens indlån var på 13,5 mia. kr. og egenkapitalen udgjorde 2,0 mia. kr.

Det fremgik af ledelsesberetningens beskrivelse af Bankens forretningsområder på segmenter, at udlån til erhverv udgjorde 43 % af de samlede udlån, udlån til finansielle kunder mv. 39 % og til private 18 %. Af det samlede udlån på 20,5 mia. kr. udgjorde udlån til erhverv knap 17 mia. kr., og udlån til private var i underkanten af 4 mia. kr.

Summen af store engagementer i Banken udgjorde ultimo 2007 40,4 % af basiskapital efter fradrag mod 12,0 % året før.

Sammensætningen af Bankens udlån og garantier på knap 26 mia. kr. fordelt på brancher viste, at andelen af Bankens udlån og garantier i branchegruppen "Ejendomsadministration" var på 7,3 mia. kr. svarende til ca. 28 % og i branchegruppen "Kredit-, finans- og forsikringsvirksomhed" var andelen på 4,3 mia. kr. svarende til ca. 17 %.

Banken påbegyndte i 2007 en omfattende gennemgang af kundernes branchetilhørsforhold. Dette havde betydet en væsentlig ændring i branchefordelingen, hvorfor sammenligningstal for 2006 var udeladt.

Om styringen af udlån i ejendomsbranchen oplystes i ledelsesberetningen, at

"Andelen af bankens udlån og garantier i branchegruppen "Ejendomsadministration" er ca. 28 pct. Den generelle opbremsning i omsætningen og tendensen til prisfald på nogle ejendomstyper betyder naturligvis, at der er særlig opmærksomhed på bankens engagementer i ejendomsbranchen."

Det anførtes om projekt- og developerengagementer, at

"På baggrund af en konstateret lavere efterspørgsel er der foretaget nedskrivninger på engagementer i risikoklassen med developere. De samlede individuelle og gruppevis nedskrivninger i denne risikoklasse udgør 45 mio. kr. Den samlede skyld udgør ca. 1,5 mia. kr. pr. ultimo 2007."

Det er bankens vurdering, at engagementerne generelt er solide, idet koncernerne bag projekterne typisk har realiseret betydelige gevinster i de seneste år på lignende projekter, ligesom der typisk indgår udlejningsejendomme, hvor der er realiseret konjunkturgevinster."

Nedskrivninger kan, jf. regnskabsbekendtgørelsen, kun foretages på basis af indtrådte begivenheder og ikke på forventninger. På grund af usikkerheden om udviklingen på ejendomsmarkedet, har vi derfor forøget bankens individuelle solvensbehov."

Om risikoen i ejendomsengagementerne oplystes i ledelsesberetningen, at

"Udviklingen i ejendomsbranchen har været negativt påvirket af uroen på de finansielle markeder. Aktivitetsniveauet er faldet markant, og udbuddet af ejendomme er

øget. Det betyder, at en række projekter vil få svært ved at sælge boligerne til den udbudte pris. Flere projekter vil derfor lide tab, og vi forventer, at nogle entreprenører må lukke. Nedskrivningerne er beregnet ved at sammenligne den forventede eksponering ved projektets færdiggørelse med markedsværdiberegning på aktuelle vilkår. Forskellen udtrykker værdiforringelsen i projektet."

Om kreditrisikoen i udlån til kredit- og finansieringsvirksomhed, som primært bestod af udlån til finansiering af pantebrevsporteføljer anførtes i ledelsesberetningen, at

"Der er ikke fundet indikationer på værdiforringelse i kredit-, finans- og forsikringsvirksomhed."

Vurdering vedrørende 2007

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå, at der var indtruffet OIV med væsentlige aktuelle nedskrivningsbehov, der efter gældende regler medførte krav til nedskrivninger i et sådant omfang og på et sådant tidspunkt, at års- og delårsrapporterne i 2007 var fejlbehæftede.

Advarslerne i revisionsprotokollen om den eksisterende ikke ubetydelige risiko for, at OIV kunne indtræde i fremtiden inden for Bankens eksponering i pantebreve, blandt andet begrundet i et vist personsammenfald i debitor-/kreditorkredsen, tilgik ikke regnskabsbrugeren. Det findes kritisabelt, at Banken ikke kommenterede den øgede risikokoncentration og den eksisterende ikke ubetydelige risiko for, at værdiforringelse fremover kunne indtræde, men alene anførte i ledelsesberetningen, at der ikke var fundet indikationer på værdiforringelser i kredit-, finans- og forsikringsbranchen. Det er dog vores vurdering, at de kritisable forhold ikke havde et så væsentligt omfang, at det samlede billede af Bankens risikoprofil i væsentlig grad var fejlbehæftet.

Det er således vores vurdering, at års- og delårsrapporterne for 2007 var retvisende.

8.5 Delårsrapporter og årsrapport i 2008

Delårsrapporter i 2008

Det fremgik af delårsrapporten for 1. kvartal dateret 29. april 2008, at forventningerne til basisresultat før nedskrivninger fortsat var i niveauet 370 – 400 mio. kr. Forventningerne til nedskrivningerne i 2008 var fortsat på niveau med 2007, hvor de udgjorde 71 mio. kr. Nedskrivninger på udlån var i 1. kvartal 21 mio. kr. De samlede udlån og garantier fordelt på brancher og udviklingen fra ultimo 2007, var vist i en tabel. Det oplystes, at

"Banken har øget fokus på eventuelle negative konsekvenser af udviklingen for specielt ejendomsmarkederne. Dette påvirker bankens kreditrisiko, der på dette område er øget svarende til den konjunkturrisiko, der blev vurderet i forbindelse med udmeldingen om bankens forventninger til nedskrivninger for 2008. For nuværende giver udviklingen ikke anledning til at ændre på dette estimat."

Det fremgik af halvårsrapporten dateret 5. august 2008, at forventningerne til basisresultatet var uændrede. Forventningerne til årets nedskrivninger "efter en skærpet gennemgang af kreditengagementer indenfor ejendomssektoren", som offentliggjort 4. juni 2008 var fortsat en forøgelse fra 70 mio. kr. til mellem 170 og 200 mio. kr. for hele året. Nedskrivninger og tab i første halvår var opgjort til 133 mio. kr. Det oplystes, at Banken havde øget fokus på de dele af ejendomsmarkedet, der specielt var udsat for effekten af stigende markedsrente og begyndende fald i omsætningen af ejendomme. Krediteksponeringen og udviklingen heri var vist i en tabel, ligesom engagementerne med ejendomssektoren og igang-

værende ejendomsprojekter blev kommenteret. Bankens potentielle markeds- og kreditrisici var vokset, men den samlede interne risikovurdering udtrykt i opgørelsen af Bankens samlede solvensbehov, blev oplyst til fortsat at være under 8 %.

Kvartalsrapporten for 3. kvartal dateret 28. oktober 2008 udviste et negativt resultat efter skat på 246 mio. kr. Forventningerne til basisresultatet var uændrede med øget sandsynlighed for at realisere den nedre del af det angivne niveau. Nedskrivninger og tab udgjorde 513 mio. kr., og det blev i rapportens indledende afsnit oplyst, at

"Nedskrivningsbehovet i 4. kvartal 2008 vil blive yderligere forøget, også som følge af den finansielle krise, der i stigende grad vil påvirke den økonomiske vækst. Den positive udvikling i adgangen til likviditet til rekonstruktioner og en normalisering af valutaforholdene, der kan medvirke til en reduktion af markedsrenten, vil dog have en positiv effekt på nedskrivningsbehovet."

I rapportens afsnit om de regnskabsmæssige nedskrivninger anførtes:

"Det seneste kvartal har været præget af markante forringelser i specielt ejendomsengagementer. Komplekse selskabsstrukturer og svagere værdier af aktiver i forening med forringede markedsvilkår i forbindelse med den finansielle krise betyder, at mulighederne for at gennemføre rekonstruktioner uden tab for banken er væsentligt reduceret. Tilførsel af likviditet til bankerne kan dog øge sandsynligheden for gennemførelse af rekonstruktioner, der kan begrænse tabene, men der er i øjeblikket betydelig usikkerhed omkring mulighederne. Det må dog forudses, at den nuværende trend kan fortsætte også i 4. kvartal, hvorfor der kan komme yderligere behov for nedskrivninger."

Kreditrisikoen blev belyst med tabeller med branchefordeling, Bankens 20 største engagementer og Bankens 20 største ejendomsengagementers fordeling på udlejning, projektfinansiering, development mv.

Årsrapport 2008

Udlån og nedskrivninger

I resultatet i Bankens årsrapport 2008 var indregnet nedskrivninger og tab på udlån og hensættelser til garantier på 1.218 mio. kr.

Ledelsesberetningen oplyste, at

"De store nedskrivninger vedrører hovedsageligt engagementer indenfor ejendomssegmentet, herunder pantebreve."

Om udviklingen i løbet af 2008 anførtes, at

"De seneste 2 kvartaler har været præget af markante forringelser i specielt ejendomsrelaterede engagementer. Komplekse selskabsstrukturer, kunders brug af flere bankforbindelser og svagere værdier af aktiver i forening med forringede markedsvilkår i forbindelse med den finansielle krise betyder, at mulighederne for at gennemføre rekonstruktioner uden tab for banken har været vanskeliggjort."

De konstaterede tab androg 593 mio. kr. mod 104 mio. kr. året før. Af de 593 mio. kr. var kun ca. 60 mio. kr. nedskrevet tidligere. Langt hovedparten af tabene kunne henføres til ejendoms- og pantebrevsrelaterede engagementer med 432 mio. kr.

I opgørelsen af Bankens individuelle solvensbehov var indregnet en "merrisiko" på 1.022 mio. kr. mod 293 mio. kr. året før, svarende til en stigning i 2008 på ca. 730 mio. kr.

Om årets nedskrivninger og tab konkluderede ledelsesberetningen, at

"Banken har i 2008 haft meget betydelige tab og nedskrivninger, der primært kan henføres til større komplekse ejendomssegmenter, hvor det ikke har været muligt at gennemføre rekonstruktioner uden meget store tab. Årsagen til dette har været en kombination af svage sikkerhedskonstruktioner, komplekse selskabsstrukturer og forringede markedsforhold. Det skal bemærkes at en betydelig del er endeligt tabt og tabsafskrevet – uden mulighed for senere indtægt foranlediget af faldende renteniveau."

For 2009 var det forventningen, at driftspåvirkningen for tab og nedskrivninger ville blive reduceret kraftigt, men at niveauet for nedskrivninger fortsat ville være højt.

Revisorernes engagementsgennemgang

Bankens ene eksterne revisor KPMG og intern revision gennemgik efter ønske fra bestyrelsen 6 udvalgte engagementer. Revisorerne konkluderede i redegørelse dateret 5. januar 2009, at engagementerne var nedskrevet rettidigt og/eller påført intern risiko rettidigt. Dette var dog ikke gældende for et af engagementerne, der efter revisorernes opfattelse burde være nedskrevet pr. 30. juni 2008. Nedskrivningsbeløbet ville efter revisorernes opfattelse på dette tidspunkt ligge på omkring 50 mio. kr.

Det fremgik af revisorernes revisionsprotokollater til årsrapporten for 2008, at de var enige i målingen af udlån og garantier og, i opgørelsen af de konstaterede tab og foretagne nedskrivninger.

Revisorerne henviste i revisionspåtegningen som *"Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet"* til:

"... ledelsens beretning afsnit Særlig risiko og usikkerhed ved måling af engagementer, vedrørende særlig risiko og usikkerhed ved måling af engagementer baseret på sikkerhed i ejendomme. Vi er enige i ledelsens beskrivelse af denne særlige risiko og usikkerhed."

Finanstilsynets engagementsgennemgang

Finanstilsynets undersøgelse af Banken, der fandt sted i løbet af oktober/november 2008, blev afrapporteret i Banken på møde den 25. november 2008. En rapport blev aldrig fremsendt.

Det fremgik af et efterfølgende referat af bestyrelsesmøde den 7. december 2008, at

"For hele 2008 er bogført nedskrivninger på i alt 1,1 mia. kr., svarende til det af Finanstilsynet opgjorte niveau..."

Oplysninger om risikoprofil i årsrapport 2008

Årets udlånsvækst var på 1,9 mia. kr. svarende til 9 % fra 20,5 mia. kr. til 22,4 mia. kr. før nedskrivninger.

Udlån og garantier til ejendomsadministration var faldet fra 7,3 mia. kr. ultimo 2007 til 6,4 mia. kr. ultimo 2008 svarende til 12,2 %. Udlån og garantier til kredit-, finans- og forsik-

ringsvirksomhed var steget fra 4,3 mia. kr. ultimo 2007 til 7,1 mia. kr. ultimo 2008 svarende til 65 %. Heraf udgjorde reverse forretninger ca. 4 mia.kr.

Om risikospredningen på udlån og garantier fremgik af ledelsesberetningen, at kredit-, finans- og forsikringsvirksomhed udgjorde 28 %, ejendomsadministration 25 % og private kunder 19 % af de samlede udlån.

Af årsrapportens hoved- og nøgletal fremgik, at udlån i forhold til indlån udgjorde 160,7 mod 149,3 året før.

Om Bankens største engagementer oplystes:

"En gennemgang af de store engagementer har vist, at det i nogle tilfælde har været nødvendigt at sammenlægge engagementer, hvor den økonomiske sammenhæng ikke vurderes tilstede ved engagementets etablering. Bankens 20 største engagementer udgjorde ultimo 2007 4,8 mia. eller 223 pct. af kernekapitalen. Andelen af de store engagementer er ultimo 2008 faldet til 3,9 mia. kr. eller 387 pct. Den procentvise stigning skyldes således, at kernekapitalen er faldet."

Om Bankens antal af kunder med engagement over 100 mio. kr. oplystes, at disse blev reduceret fra 84 til 39, og det samlede engagement (inkl. kreditrammer) var reduceret fra ca. 40,8 mia. kr. til 27,6 mia. kr.

Om den interne risiko på engagementerne opgjort ud fra en vurdering af det sandsynliggjorte nedskrivningsbehov efter et forsigtighedsprincip oplystes, at "merrisikoen" i forhold til de efter gældende regler foretagne nedskrivninger og hensættelser var steget med 730 mio. kr. fra 293 mio. kr. ultimo 2007 til 1.022 mio. kr. ultimo 2008. Denne "merrisiko" indgik i den samlede vurdering af Bankens individuelle solvensbehov.

Vurdering vedrørende 2008

Som anført var det revisorerne opfattelse, at der burde være foretaget nedskrivning på et engagement allerede i halvårsrapporten pr. 30. juni 2008. Vi finder, at denne efterfølgende opfattelse af, at nedskrivning på et enkelt engagement burde have været foretaget, ikke kan begrunde, at halvårsrapporten var væsentligt fejlbehæftet.

Det er vores vurdering, at der ikke et tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at der var indtruffet OIV med væsentlige aktuelle nedskrivningsbehov, der efter gældende regler medførte krav til nedskrivninger i et sådant omfang og på et sådant tidspunkt, at års- og delårsrapporterne i 2008 i væsentlig grad var fejlbehæftede.

De ændrede markedsforudsætninger og konjunkturer i ejendomssektoren afspejlede sig i oplysningerne om Bankens risikoprofil i delårsrapporterne, og årsrapporten for 2008, og gav regnskabsbrugeren en dækkende beskrivelse af de særlige omstændigheder og forhold, der var knyttet til Bankens risikoprofil, herunder Bankens kreditrisici ultimo 2008.

Det er vores vurdering, at års- og delårsrapporterne for 2008 var retvisende.

8.6 Sammenfattende vurdering

Det er vores vurdering, at års- og delårsrapporterne for 2006, 2007 og 2008 har været retvisende, og at der ikke er grundlag for at fastslå, at der på rapporteringstidspunkterne var indtruffet OIV med væsentlige yderligere nedskrivningsbehov end angivet.

Vi finder tillige, at oplysningerne i årsrapporternes ledelsesberetninger samlet set giver læserne et retvisende billede. Vi har dog fundet anledning til at kritisere et enkelt forhold i forbindelse med årsrapport 2007, hvor vi finder, at den forøgede risikokoncentration i pantebrevsporteføljen burde have været nævnt.

9. HAR BANKENS INTERNE REVISION I PERIODEN 2006 – 2008 UDFØRT REVISION I OVERENSSTEMMELSE MED GOD REVISIONSSKIK?

9.1 Retsgrundlaget

Revisionsbekendtgørelsen fastlægger reglerne for den interne revisions forpligtelser, der kan sammenfattes således:

- Den interne revision udfører løbende revisionsopgaver i Banken - hovedsæde og filialer – og udarbejder løbende særskilte rapporter til brug for direktionen og ekstern revision.
- Den interne revision skal i revisionsprotokollen, der forelægges bestyrelsen og den eksterne revision, redegøre for resultatet af den udførte revision.
- Bestyrelsen kan aftale med intern revision, at der skal udføres særlige revisionsopgaver vedrørende Bankens forhold.

Ved revision af årsrapporten gælder endvidere, at

- Intern revision udfører de opgaver, der i den påkrævede revisionsaftale er aftalt med ekstern revision.
- Ekstern revision baserer sit arbejde på samarbejdet og udveksling af oplysninger med intern revision.
- Ekstern revision fører tilsyn med intern revision og forholder sig til kvaliteten af det udførte arbejde.
- Ekstern revision vurderer, om intern revision har fungeret uafhængigt af direktionen.
- Ekstern revision skal oplyse, om den aftalte opgavefordeling er overholdt, og om den interne revision fungerer tilfredsstillende.
- Ekstern revision skal tage stilling til indholdet i intern revisions protokol og erklære sig herom.

I relation til Finanstilsynet gælder, at

- Protokollen for årsrapporten skal i kopi indsendes til Finanstilsynet.
- Intern revision er forpligtet til at gøre bemærkninger i protokollen om konstaterede lovovertrædelser og om påbud fra tilsynet, som Banken endnu ikke har efterlevet.

9.2 Intern revisionschef ansættes og afskediges af bestyrelsen

Svend Kynde var intern revisionschef i tiden indtil 1. marts 2008, hvor han gik på pension, idet han dog stod til rådighed indtil 30. juni 2008.

Søren Rudolf tiltrådte som intern revisionschef den 1. marts 2008.

9.3 Revisionsaftale – internt revisionsbudget og planer

Der foreligger revisionsaftale af 5. september 2006 afløst af aftale af 15. april 2008 om udførelse og fordeling af revisionsopgaver mellem den eksterne og den interne revision.

Intern revisions budget og planer for 2007 og 2008 blev forelagt og godkendt af bestyrelsen på mødet den 2. januar 2007, respektivt den 3. januar 2008.

9.4 Rapportering om den udførte revision (revisionsrapporter og revisionsprotokoller)

Efter afslutningen af en revisionsopgave udarbejdede intern revision en revisionsrapport med beskrivelse af den udførte revision og resultatet heraf. Revisionsrapporterne fremsendes til ekstern revision.

Revisionsprotokoller for intern revision om den udførte revision fremsendtes til bestyrelsen og tilgik ligeledes den eksterne revision. Årsprotokollater fremsendtes til Finanstilsynet.

Intern revision deltog i de bestyrelsesmøder, der behandlede revisionsprotokollaterne for intern revision.

Som **bilag 5** er vedlagt "Notat vedrørende udvalgte revisionsprotokollater fra intern revision for perioden november 2006 – februar 2009."

9.5 Regnskabsåret 2006

I årets løb blev der afgivet protokollater blandt andet om besøg i en række afdelinger. Protokollatet af 21. november 2006 indeholdt en "Gennemgang af administrativ praksis og interne kontrolprocedurer i henhold til FIL § 71 med særligt henblik på markedsrisikoområdet". Det var konklusionen, at

"bankens administrative praksis på markedsrisikoområdet, jfr. Lov om finansiel virksomhed § 71 er tilfredsstillende.

Vor gennemgang har dog medført og vil medføre en række ændringer og tilføjelser i instrukser og forretningsgane. Ændringer i likviditetsinstruksen vil blive fremlagt på bestyrelsesmødet 28. november 2006.

Når ændringerne er implementeret fuldt ud i instrukser og forretningsgange, lever disse efter vor opfattelse fuldt op til Finanstilsynets vejledning til Lov om finansiel virksomhed § 71 på markedsrisikoområdet."

I protokollatet af 21. december 2006 om en gennemgang af Finansrådets pantebrevsfunktion var konklusionen, at Bankens administrative procedurer, kontroller mv. generelt var tilfredsstillende, dog med plads for visse forbedringer.

Protokollatet af 27. februar 2007 vedrørende årsrevisionen 2006 havde som konklusion, at revisionen

"ikke har givet anledning til bemærkninger af betydning for regnskabsaflæggen..."

Med henvisning til revisionsbekendtgørelsens § 6 erklærede revisor, at

"virksomhedens administrative og regnskabsmæssige praksis på væsentlige områder, herunder forretningsgange og interne kontrolprocedurer er tilrettelagt og fungerer på betryggende vis."

Om udlånsdokumenthåndteringen anførtes, at revisionen har

"i årsregnskabsprotokollater (senest for regnskabsåret 2005) omtalt, at vi ved flere afdelingseftersyn har påpeget mangler vedrørende registrering på udlånsområdet mv."

Det tilføjes, at

"flertallet af afdelingerne har haft god orden i udlånshåndteringen ved vores besøg, ligesom vi ofte ser, at afdelinger, der har fået anmærkninger ved forrige besøg, nu har forbedret forholdene. Sandsynligheden for, at de påpegede fejl og mangler vil medføre tab for banken er formentlig ringe, men risikoen er naturligvis til stede."

Revisionen var enig i målingen af store engagementer, omfattet af den af Banken udarbejdede opgørelse over pengeinstituttets største engagementer, jf. revisionsbekendtgørelsens § 25.

Finanstilsynet havde anmodet revisionen om at forholde sig til de påbud, som fremgik af Finanstilsynets besøgsrapport af 19. juni 2006. Opfølgningen viste, at 14 påbud var afklaret, medens 6 påbud blandt andet vedrørende forretningsgange på kreditområdet var åbentstående.

Vurdering

Vi har ikke fundet grundlag for at kritisere det arbejde, der er udført af intern revision i 2006 og finder, at arbejdet er udført i overensstemmelse med god revisionskik.

9.6 Regnskabsåret 2007

I årets løb blev der afgivet protokollater om revisionens besøg i en række afdelinger. Eftersynet i Vejle-afdelingen i september 2007 afslørede, at der var betydelige problemer i afdelingens byggesager, som ikke havde været styret godt nok. På bestyrelsesmødet den 19. december 2007 konkluderedes, at afdelingens byggesager var håndteret exceptionelt dårligt. En række sager blev efterfølgende overflyttet til Finansområdet, og der skete organisatoriske udskiftninger. Der blev fulgt yderligere op på sagen i bestyrelsesmødet den 3. januar 2008.

I perioden august – november 2007 foretog den eksterne revisor, KPMG, og intern revision en "Gennemgang af administrativ praksis og interne kontrolprocedurer i henhold til FIL § 71 med særligt henblik på kreditområdet", der sammenfattedes i internt revisionsprotokollat af 21. december 2007. Notatet konkluderede, at Bankens administrative praksis på kreditområdet på en lang række områder var tilfredsstillende. Det var dog mindre tilfredsstillende, at der

"ikke er udviklet registreringssystemer, der sikrer fuldstændighed i rapporteringer og andre opgørelser. Det er ikke tilfredsstillende, at der ikke er udarbejdet forretningsgange på væsentlige områder på kreditområdet."

Vor gennemgang har sammen med Banks gennemgang dog medført og vil medføre en række ændringer og tilføjelser i bestyrelsens forretningsorden, bevillingsbeføjelser, forretningsgange, rapporter og organisation."

Ved protokollatets forelæggelse for bestyrelsen den 3. januar 2008 var en række af revisionens bemærkninger og anbefalinger allerede blevet afklaret, medens andre var under gennemførelse eller endnu ikke påbegyndt. På bestyrelsesmødet lovede ledelsen, at

"der nu snart ville blive igangsat det nødvendige arbejde med implementering af forretningsgangene."

Protokollatet af 21. december 2007 blev gengivet i årsprotokollatet 2007 af 26. februar 2008.

Årsprotokollatet vedrørende årsrevisionen 2007 indeholdt samme konklusion som året før om, at revisionen ikke havde givet anledning til bemærkninger af betydning for regnskabsaflæggelsen, ligesom man med henvisning til revisionsbekendtgørelsens § 6 erklærede, at virksomhedens administrative og regnskabsmæssige praksis mv. fungerede på betryggende vis.

Revisor påpegede de samme mangler ved udlånsdokumenthåndteringen som sidste år, men hovedindtrykket blev gengivet med samme ordlyd som året før, herunder at sandsynligheden for, at de påpegede mangler ville medføre tab for Banken formentlig var ringe, men at risikoen naturligvis var til stede.

I relation til Finanstilsynets rapport af 19. juni 2006 var der fortsat et åbentstående påbud vedrørende ajourføring af forretningsgange på kreditområdet.

Engagementsgennemgangen af sager, hvor der forelå OIV gav ikke anledning til bemærkninger.

Revisionen advarede om, at den samlede risiko inden for pantebrevsfinansieringen var øget, idet der var sket en koncentration af pantebrevsdebitorer og ejendomme, der finansieredes via pantebreve.

Banken havde på baggrund af en gennemgang af 6 engagementer konkluderet, at der ikke forelå systematisk overbelåning, at sikkerhedspakken var forsvarlig, og at der ikke var indtryk af "karruselsager". Revisionen udtrykte sin opfattelse således i revisionsprotokollen:

"Det er revisionens opfattelse, at der eksisterer en ikke ubetydelig risiko for, at objektiv indikation kan indtræde i fremtiden – især hvis ejendomsmarkedet fortsætter den stagnerende/vigende tendens, og da der synes at være et vist personsammenfald i debitor/kreditor kredsen."

Revisionen var enig i målingen af Bankens store og betydelige engagementer, jf. revisionsbekendtgørelsens § 24. Om to engagementer oplystes, at

"de belånte pantebrevs bonitet er endnu ikke nærmere belyst. Idet der forudsættes almindelig god bonitet, har vi ingen øvrige kommentarer til bankens risikovurdering, jf. ovenfor, som vi er enige i."

Vurdering

Intern revision har ved protokollatet af 21. november 2007 og ved årsprotokollatet 2007 fremkommet med bemærkninger og anbefalinger på kreditområdet. Samtidig gentages erklæringen fra året før, om at virksomhedens administrative og regnskabsmæssige praksis mv. fungerer på betryggende vis. Ligeledes anføres, at udlånsdokumenthåndteringen over-

ordnet set er tilfredsstillende. Set fra bestyrelsens side medfører disse udsagn blandt andet, at de i protokollatet af 21. december 2007 påpegede mangler på kreditområdet nedtones.

Revisionen forudsætter ved gennemgangen af to af Bankens største pantebrevsengagementer, at der er tale om en almindelig god bonitet. Det kan kritiseres, at revisor forlader sig herpå, idet revisor har en selvstændig pligt til for hvert af de 10 største engagementer at vurdere den samlede risiko for hvert enkelt engagement og erklære sig enig i den foretagne måling.

Det er dog vores vurdering, at intern revision i 2007 har udført arbejdet i overensstemmelse med god revisionskik.

9.7 Regnskabsåret 2008

I protokollat af 17. juni 2008 om dokumentkontrol anførtes, at Bankens

"dokumentkontrol er fra 1. maj 2008 overflyttet til Økonomi Risiko, Kreditprocesser, hvor en særlig gruppe skal foretage dokumentkontrol. Hidtil er dokumentkontrollen foretaget decentralt.

Vi har konstateret, at der siden overflytningen pr. 1. maj 2008 ikke er udført dokumentkontrol som følge af opprioritering af andre opgaver m.v., hvilket ikke er tilfredsstillende. Vi har fået oplyst, at dokumentkontrollen senest genoptages i august 2008.

Efter overflytningen er der endnu ikke udarbejdet en opdateret forretningsgang for dokumentkontrollen. Efter vor opfattelse bør der snarest udarbejdes en opdateret forretningsgang."

I protokollat af 23. december 2008 indeholdende et overblik over 22 aflagte afdelingsbesøg i løbet af året anførtes:

"Det er intern revisions vurdering, at der generelt er sket en forringelse i afdelingerne i 2008 i forhold til vore forrige afdelingsbesøg. Afdelingsbesøgene har givet anledning til et forholdsvist stort antal kritiske bemærkninger.

Vi finder det især ikke tilfredsstillende, at der i flere afdelinger, hvor vi tidligere har påpeget fejl og mangler mv., ikke er sket forbedringer i forbindelse med vort efterfølgende afdelingsbesøg i 2008. I syv afdelinger er der således en forringelse i den generelle konklusion."

I forlængelse af engagementsgennemgangen ultimo 2007 gennemførte Økonomiområdet/kreditprocesser yderligere undersøgelser af boniteten af Bankens pantebrevsengagementer. I tilknytning hertil udtog intern revision 18 stikprøver som input til den videre proces. De 18 stikprøver blev udtaget, hvor der efter revisionens opfattelse forelå en øget risiko for en manglende bonitet/overbelåning. Pantebrevsanalysen blev af direktionen gennemgået på bestyrelsesmødet den 5. august 2008, hvor konklusionen var, at porteføljen var langt mere risikobehæftet, end retningslinjerne for finansiering af pantebreve tilsagde. For bestyrelsen var der

"i lyset af flere tidligere drøftelser og forespørgsler (er) tale om en skuffende konklusion."

Revisionens advarsler om den betydelige negative udvikling på pantebrevsmarkedet blev gentaget i protokollat af 22. september 2008.

Protokollatet af 24. februar 2009 vedrørende årsrevisionen 2008 indeholdt i konklusionen på den udførte revision en henvisning til den eksterne revisions protokollat, hvori der i relation til revisionspåtegningen var anført et forbehold vedrørende tvivl om fortsat drift.

Det var revisionens opfattelse, at man i henhold til revisionsbekendtgørelsens § 6 ikke kunne erklære

"at virksomhedens administrative og regnskabsmæssige praksis på væsentlige områder, herunder forretningsgange og interne kontrolprocedurer, er tilrettelagt og fungerer på betryggende vis."

Der henvises til bemærkningerne i afsnittet omhandlende kreditområdet, hvor man gengav konklusionerne i årsprotokollatet 2007 fra protokollat af 21. december 2007 vedrørende administrativ praksis og interne kontrolprocedurer i henhold til FIL § 71. For 2008 var konklusionen:

"Det er ikke tilfredsstillende, at der på væsentlige områder ikke er sket forbedringer i 2008 på de åbentstående bemærkninger i årsprotokollatet for 2007."

Et skema angav samtidig, at en række bemærkninger, der tidligere var anført under "Bemærkninger, hvor arbejdet med ændringer er påbegyndt, men ikke implementeret", nu anførtes under rubrikken "Bemærkninger, hvor der pt. ikke er påbegyndt ændringer". Det var overordnet revisionens anbefaling, at ansvaret for kreditgivningen blev tydeliggjort i forretningsgangene.

Som i tidligere år påpegedes mangler ved udlånsdokumenthåndteringen, men denne gang uden tilføjelsen om, at forbedringer havde fundet sted, og at sandsynligheden for tab for Banken formentlig var ringe. På området "udlån og garantier" citeredes konklusionen fra risikoreporten for 4. kvartal 2008:

"Banken har i 2008 haft meget betydelige tab/nedskrivninger, der primært kan henføres til større komplekse ejendomsengagementer, hvor det ikke har været muligt at gennemføre rekonstruktioner uden meget store tab. Årsagen til dette har været en kombination af svage sikkerhedskonstruktioner, komplekse ejendomsstrukturer og forringede markedsforhold. Det skal bemærkes, at meget store beløb er endeligt tabt og uden mulighed for senere upside foranlediget af faldende renteniveau.

...

Engagementsgennemgangen afslører ligeledes kritisk mangel på kreditmæssig kompetence og fokus på ændringer i kreditrisici i bankens afdelinger og regionsledelser. I et betydeligt antal større engagementer er banken ikke opdateret med den aktuelle udvikling i virksomhedens indtjening og likviditet, hvilket i forhold til markedsudviklingen ikke er acceptabelt. Det medfører øget risiko for fejl i bankens fastsættelse af intern risiko og dermed opførelse af bankens solvensbehov."

Intern revision erklærede sig enig i disse konklusioner og fulgte op med en omtale af manglende kompetence hos sagsbehandlere, svigt i ledelsens overvågning i kreditlinjen, dårlige beskrivelser af indstillinger og manglende ajourføring af oplysninger mv.

Revisionen erklærede sig under den samlede konklusion enig i Bankens måling af udlån og garantier. Med henvisning til revisionsbekendtgørelsens § 24 erklærede man sig endvidere enig i målingen af Bankens store og betydelige engagementer. Man gjorde samtidig opmærksom på, at der var særlig usikkerhed ved måling af engagementer baseret på sikkerhed i ejendomme.

Vurdering

Revisionens advarsler i årsprotokollatet 2008 om forholdene på kreditområdet forstærkes betydeligt i forhold til 2007. På pantebrevsområdet er der endvidere tale om en opfølgning på advarsler i løbet af året. Det hører imidlertid med til billedet, at kritikken af forholdene på kreditområdet sker med henvisning til protokollat af 21. december 2007, der gengives i årsprotokollatet af 26. februar 2008. I sidstnævnte protokollat erklærede revisor med henvisning til revisionsbekendtgørelsen § 6, at

"virksomhedens administrative og regnskabsmæssige praksis på væsentlige områder, herunder forretningsgange og interne kontrolprocedurer er tilrettelagt og fungerer på betryggende vis."

Ligeledes fandt man i 2007 overordnet, at udlånsdokumenthåndteringen skete på en tilfredsstillende måde. I det generelle billede afsvækkes kritikken af forholdene på kreditområdet således betydeligt.

Det er vores vurdering, at intern revision i 2008 har udført arbejdet i overensstemmelse med god revisionssskik.

9.8 Samlet vurdering

Det er vores samlede vurdering, at intern revision i undersøgelsesperioden januar 2006 - februar 2009 har udført revisionen i overensstemmelse med god revisionssskik.

10. HAR BANKENS EKSTERNE REVISION I PERIODEN 2006 – 2008 UDFØRT REVISION I OVERENSSTEMMELSE MED GOD REVISIONSSKIK?

10.1 Retsgrundlaget

Ekstern revision er ved udførelsen af arbejdet underlagt reglerne i Revisionsbekendtgørelsen

Ekstern revision var i perioden 2006 – 2008 KPMG, Statsautoriseret Revisionspartnerselskab (tidligere KPMG, Statsautoriseret Revisionsinteressentskab) og Deloitte Statsautoriseret Revisionsaktieselskab.

I henhold til revisionsinstruksen der beskriver arbejdsdelingen mellem intern og ekstern revision, var det intern revision, der i det væsentligste stod for revisionen af Banken.

Som **bilag 6** er vedlagt "Notat vedrørende revisionsprotokollater fra ekstern revision for perioden januar 2007 – februar 2009".

10.2 Regnskabsår 2006

I revisionsprotokollat af 15. februar 2007 til årsrapporten for 2006 blev det om revisionens udførelse oplyst, at arbejdet blandt andet har omfattet:

- *"Vurdering af den interne revisions kvalitet og uafhængighed,*
- *Gennemgang af den interne revisions planlægning, arbejdspapirer, rapporter og protokollater med henblik på at bekræfte tilstrækkeligheden af intern revisions arbejde,*

- *Deltagelse i udvalgte revisionshandlinger for derigennem at danne os et selvstændigt indtryk af såvel bankens organisation, forretningsgange og virkemåde som af den interne revisions arbejde,*
- *Gennemgang af principper for nedskrivninger på udlån og hensættelser på garantier og forslag til nedskrivninger på udlån og hensættelser på garantier i årets løb."*

Revisionen af årsrapporten omfattede endvidere en gennemgang af den interne revisions arbejde i forbindelse med årsafslutningen.

Under erklæringer blev det i henhold til Revisionsbekendtgørelsens § 5 oplyst, at

- *"de ifølge revisionsaftalen aftalte opgaver, der skulle udføres af intern revision, er udført, samt at den interne revision fungerer tilfredsstillende, herunder at den eksterne revision ikke er blevet bekendt med forhold, der enkeltvist eller til sammen afkræfter, at den interne revision fungerer uafhængigt af den daglige ledelse,*
- *vi er enige i indholdet af alle den interne revisions protokoltilførsler vedrørende regnskabsåret."*

Revisionen tilsluttede sig Bankens vurdering vedrørende måling af store engagementer og den samlede måling af engagementer, som beskrevet i intern revisions årsprotokollat 2006.

Der blev i protokollatet henvist til intern revisions protokollat om bemærkninger vedrørende "Gennemgang af administrativ praksis og interne kontrolprocedurer i henhold til FIL § 71 med særligt henblik på markedsrisikoområdet".

Efter aftale med intern revision skete opsummering af bemærkninger i henhold til Revisionsbekendtgørelsen alene i intern revisions protokol, hvortil henvistes.

Konklusionen på den udførte revision var, at revisionen ikke havde givet anledning til bemærkninger af betydning, og at årsrapporten kunne påtegnes uden forbehold eller supplerende oplysninger.

Vurdering

Vi har ikke fundet grundlag for at kritisere det arbejde, der er udført af ekstern revision i 2006 og finder, at arbejdet er udført i overensstemmelse med god revisionsetik.

10.3 Regnskabsår 2007

Protokollatet af 26. februar 2008 til årsrapport for 2007 indeholdt samme tekst som året før om revisionens udførelse og forholdet til intern revision. Det blev i lighed med året før med henvisning til Revisionsbekendtgørelsens § 5 oplyst, at den interne revision havde fungeret tilfredsstillende mv., og at man var enig i indholdet af alle den interne revisions protokoltilførsler.

I samarbejde med intern revision var Bankens engagementer ultimo 2007 blevet gennemgået. Gennemgangen omfattede primært væsentlige enkeltengagementer, men også de af Banken udarbejdede oversigter over udlån, hvor der var OIV. Bankens foretagne gruppevise måling af udlån, opgørelser og hensættelser til tab på garantier blev gennemgået og drøftet med direktionen, der havde afgivet ledelseserklæring herom.

Konklusionen på den udførte revision var som for 2006.

Vurdering

Det kan undre, at revisor hverken i årsprotokollatet eller på bestyrelsesmødet vedrørende årsrapporten den 26. februar 2008 finder anledning til at omtale eller henvise til intern revisionsprotokollat af 21. december 2007 om resultatet af den gennemgang, der i et samarbejde mellem ekstern og intern revision blev foretaget i andet halvår 2007 vedrørende FIL § 71 på kreditområdet. I 2006 årsprotokollatet henviste ekstern revision således til intern revisionsprotokollat om bemærkninger vedrørende FIL § 71 på markedsrisikoområdet.

Vi har dog ikke fundet grundlag for at kritisere det arbejde, der er udført af ekstern revision i 2007 og finder, at arbejdet er udført i overensstemmelse med god revisionssskik.

10.4 Regnskabsår 2008

Protokollat af 24. februar 2009 til årsrapport 2008 gengav stort set samme tekst som året før om revisionens udførelse og forholdet til intern revision. Revisionen blev som i tidligere år udført således, at hovedvægten var lagt på de poster i regnskabet og de dele af registreringssystemerne inden for hvilke risiko for væsentlige fejl var størst. Området blev i 2008 revisionen udvidet til blandt andet specifikt at nævne nedskrivninger og hensættelser, solvens, samt ledelsesberetning, herunder omtale af kreditrisici og kapitalforhold.

Som i tidligere år blev det med henvisning til Revisionsbekendtgørelsen § 5 oplyst, at den interne revision fungerede tilfredsstillende mv., og at man var enig i indholdet af alle den interne revisionsprotokollatforsler vedrørende regnskabsåret.

Konklusionen på den udførte revision var, at revisionen ville forsyne årsrapporten med en revisionspåtegning med forbehold vedrørende tvivl om fortsat drift samt supplerende oplysninger indeholdende en henvisning til ledelsesberetningen om særlig risiko og usikkerhed ved måling af engagementer baseret på sikkerhed i ejendomme. Revisor var enig i ledelsens beskrivelse af disse forhold. Der henvistes i protokollatet, at der på en række af Bankens engagementer var konstateret OIV. Målingen af disse engagementer byggede i stort omfang på ledelsens skøn over værdien af forventede sikkerheder og dermed nedskrivningen eller hensættelsens størrelse. Som følge af den generelle konjunkturedgang og som følge af illikviditet på visse ejendomme og pantebrevs var ledelsens skøn forbundet med en betydelig usikkerhed. Bemærkningerne blev uddybet i protokollatet under afsnittet om "Gennemgang af måling af engagementer", hvor der blev advaret om, at

"en fortsat negativ konjunkturudvikling kan føre til yderligere nedskrivninger, hvilket i så fald vil påvirke bankens resultat og egenkapital negativt."

Revisor havde på baggrund af den udførte revision ikke grundlag for at anlægge en anden vurdering end ledelsen.

Protokollatet behandlede kortfattet Finanstilsynets undersøgelse af Banken i efteråret 2008, der blev afrapporteret på et møde den 25. november med deltagelse af Bankens direktion og bestyrelse samt ekstern og intern revision.

På baggrund af Finanstilsynets gennemgang af engagementer modsvarende ca. 54 % af Bankens udlån, var det sammenfattende Finanstilsynets indtryk, at Bankens udlånsportefølje var præget af et betragteligt antal store engagementer med en betydelig tabssandsynlighed. Det blev tillagt stor vægt, at en væsentlig del af engagementerne stadig relaterede sig til ejendomsbranchen og pantebrevsselskaber, der vurderedes særligt risikobetonede. I for-

bindelse med den gennemførte undersøgelse fastsatte Finanstilsynet i et udkast af 14. januar 2009 Bankens individuelle solvensbehov til 11,5 %.

En endelig rapport blev aldrig fremsendt til Banken, hvilket må antages at være begrundelsen for, at revisionen ikke fandt anledning til yderligere at forholde sig til Finanstilsynets besøg.

Vurdering

På bestyrelsesmødet den 24. februar 2009, hvor årsrapporten 2008 blev behandlet, afviser den eksterne revisor på forespørgsel, at der er tale om en ny kritik i intern revisions årsprotokollat om blandt andet manglende kompetence hos sagsbehandlerne, især i komplekse engagementer og svigt i overvågning af kreditlinjen, der har resulteret i tab. Revisor henviser til, at kritikken er varslet i "sidste § 71 redegørelse". Efter sammenhængen må denne redegørelse være protokollat af 21. december 2007, som er gengivet i intern revisions årsprotokollat 2007 af 26. februar 2008. I sidstnævnte protokollat afgives erklæring om, at

"virksomhedens administrative og regnskabsmæssige praksis på væsentlige områder, herunder forretningsgange og interne kontrolprocedurer, er tilrettelagt og fungerer på betryggende vis."

Endvidere anførte intern revision om udlånsdokumenthåndteringen, at man ved flere lejligheder har påpeget mangler vedrørende registrering mv., men også at

"flertallet af afdelinger har haft god orden i udlånshåndteringen ved vore besøg, ligesom vi ofte ser, at afdelinger, der har fået anmærkninger ved forrige besøg, nu har forbedret forholdene. Sandsynligheden for, at de påpegede fejl og mangler vil medføre tab for banken er formentlig ringe, men risikoen er naturligvis til stede."

På denne baggrund er det vores opfattelse, at bestyrelsen med nogen ret kan hævde, at den betydelige kritik om manglende kompetence mv. ikke indlysende for bestyrelsen følger af henvisningen til "sidste § 71 redegørelse", idet det billede, som intern revision har givet i årsprotokollatet fra februar 2008, er betydeligt mere nuanceret.

Vi har dog ikke fundet grundlag for at kritisere det arbejde, der er udført af ekstern revision i 2008 og finder, at arbejdet er udført i overensstemmelse med god revisionskik.

10.5 Samlet vurdering

Det er vores samlede vurdering, at den eksterne revision i undersøgelsesperioden januar 2006 – februar 2009 har udført revisionen i overensstemmelse med god revisionskik.

11. HAR DIREKTIONEN OG DEN OVERORDNEDE LEDELSE HANDLET ANSVARSPÅDRAGENDE OVERFOR BANKEN?

11.1 Det generelle retsgrundlag

Direktionens ansvar og pligter fastlægges som udgangspunkt på baggrund af den dagældende ASL § 54. Herefter påhviler det direktionen i forening med bestyrelsen at forestå ledelsen af Bankens anliggender. Direktionen varetager den daglige ledelse af Banken og skal derved følge de retningslinjer og anvisninger, som bestyrelsen har givet. Den daglige ledelse omfatter ikke dispositioner, der efter Bankens forhold er af usædvanlig art eller stor betydning. Sådanne dispositioner kan direktionen kun foretage efter særlig bemyndigelse fra bestyrelsen, medmindre bestyrelsens beslutning ikke kan afventes uden væsentlig ulempe for

Bankens virksomhed. Bestyrelsen skal i så fald snarest muligt underrettes om den trufne disposition.

Reglerne i den dagældende ASL § 54 suppleres af reglerne i FIL. Den nærmere arbejdsdeling mellem direktion og bestyrelsen fastlægges i den såkaldte § 70-instruks. Af FIL § 71 fremgår endvidere, at

"En finansiel virksomhed skal have

- 1. effektive former for virksomhedsstyring,*
- 2. en klar organisatorisk struktur med veldefineret, gennemskuelig og konsekvent ansvarsfordeling,*
- 3. en god administrativ og regnskabsmæssig praksis,*
- 4. skriftlige forretningsgange på alle væsentlige aktivitetsområder,*
- 5. effektive procedurer til at identificere, forvalte, overvåge og rapportere om de risici, virksomheden er eller kan blive udsat for,*
- 6. de ressourcer, der er nødvendige for den rette gennemførelse af dens virksomhed, og anvende disse hensigtsmæssigt,*
- 7. procedurer med henblik på adskillelse af funktioner i forbindelse med håndtering og forebyggelse af interessekonflikter,*
- 8. fyldestgørende interne kontrolprocedurer og*
- 9. betryggende kontrol- og sikringsforanstaltninger på it-området."*

Overtrædelse af FIL §§ 70-71, stk. 1 straffes med bøde, jf. FIL § 373, stk. 2. Direktionens erstatningsansvar vurderes på baggrund af den almindelige erstatningsretlige culpanorm.

11.2 Administrerende direktør Finn Birger Sørensen

Som det fremgår af pkt. 5, var Bankens store tab i et ikke uvæsentligt omfang forårsaget af Bankens meget betydelige udlånsvækst til kunder, der investerede i fast ejendom og pantebrev. Bankens kreditorganisation og forretningsgange var utilstrækkelige til at håndtere denne udlånsvækst på en tilfredsstillende måde, ligesom der savnedes den fornødne kompetence og kreditkultur til at kreditsagsbehandle udlånene på en måde, der var i overensstemmelse med forretningsgangene og sædvanlig god bankpraksis.

Bankens betydelige udlånsvækst til ejendoms- og pantebrevssektoren fulgte et generelt ønske om vækst i lighed med andre pengeinstitutter på det pågældende tidspunkt. Den gennemsnitlige procentuelle vækst var i forhold til mange andre banker ikke opsigtsvækkende høj.

Vi finder ikke, at udlånsvæksten i sig selv kan bebrejdes Finn Birger Sørensen.

Fra medio 2007 blev Bankens kreditorganisation styrket med udnævnelse af en ny vicedirektør Henrik Borup Jeppesen pr. 1. juni 2007, der senere blev optaget i koncerndirektionen, og en ny kreditchef Poul Helge Pedersen pr. 1. august 2007 til afløsning af kreditchef Jørgen Nielsen, der havde virket som sådan i Banken i en lang årrække. Dette medførte en øget ledelsesmæssig fokus på Bankens kreditrisici, der førte til en betydelig kreditmæssig opstramning og opgradering. Helt frem til Bankens sammenbrud blev der dog konstateret betydelige svigt i kredithåndteringen.

Vedrørende perioden før medio 2007 finder vi, at der er grundlag for at kritisere Finn Birger Sørensen for at have undladt at have tilstrækkelig ledelsesmæssig fokus på og føre tilsyn med, om Bankens kreditorganisation var egnet til at håndtere en betydelig udlånsvækst inden for ejendomssektoren og den store risikokoncentration blandt en række nye storkunder

inden for denne sektor. En sådan fokus må formodes at ville have afdækket svaghederne i Bankens kreditstruktur, de mangelfulde IT-systemer og forretningsgange, en mangelfuld kreditstyring og kontrol og en mangelfuld sagsbehandling.

Det er dog vores samlede vurdering, at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at kvalificere den anførte kritik mod Finn Birger Sørensen som ansvarspådragende over for Banken.

11.3 Andre ledende medarbejdere

Bankdirektør Kaj Østergaard og bankdirektør Henrik Borup Jeppesen

Vi finder ikke, at vi har grundlag for at kritisere Kaj Østergaard Mortensen og Henrik Borup Jeppesen, der begge blev optaget i koncerndirektionen den 1. september 2008.

Henrik Borup Jeppesen var blevet ansat i Banken pr. 1. juni 2007 som vicedirektør med det overordnede ansvar for blandt andet Bankens kreditområde. Han fratrådte i Banken i januar 2009.

Kreditchef Jørgen Nielsen

Jørgen Nielsen var indtil sin pensionering den 1. april 2007 kreditchef med reference til den administrerende direktør. Han deltog i bestyrelsens møder under behandlingen af kreditsager og besvarede sammen med den administrerende direktør bestyrelsens spørgsmål til Bankens udlånsvirksomhed og de enkelte engagementer. Som den daglige ansvarlige for Bankens kreditområde kan Jørgen Nielsen kritiseres for en manglende ledelsesmæssig fokus på og tilsyn med Bankens kreditorganisation og kreditsagsbehandling. Det er ikke for os fremgået, at han på noget tidspunkt har orienteret den administrerende direktør eller bestyrelsen om, at kreditorganisationen og kreditsagsbehandling var utilstrækkelig, eller at kreditrisikoen var særlig høj.

Det er dog vores vurdering, at der ikke er et tilstrækkeligt grundlag for at antage, at der foreligger et ansvarspådragende forhold over for Banken.

Kreditchef Poul Helge Pedersen

Vi finder ikke, vi har noget grundlag for at kritisere Poul Helge Pedersen, der blev ansat i Banken den 1. august 2007.

12. HAR BESTYRELSEN HANDLET ANSVARSPÅDRAGENDE OVERFOR BANKEN?

I dette afsnit vil det blive vurderet, om bestyrelsen efter vores vurdering kan gøres ansvarlig for den del af Bankens tab, der måtte være forårsaget af Bankens høje risikoprofil, den svage kreditorganisation og den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling.

12.1 Retsgrundlaget

Bestyrelsens ansvar og pligter fastlægges som udgangspunkt på baggrund af den dagældende ASL § 54. Det påhviler bestyrelsen at varetage den overordnede ledelse af Banken. Bestyrelsen har specifikt pligt til at sørge for en forsvarlig organisation af Bankens virksomhed, at tage stilling til, om Bankens kapitalberedskab til enhver tid er forsvarligt i forhold til Bankens drift samt at påse, at bogføring og formueforvaltning kontrolleres på en efter selskabets forhold tilfredsstillende måde.

Reglerne i den dagældende ASL § 54 suppleres af reglerne i FIL. Ifølge FIL § 70 skal bestyrelsen udfærdige skriftlige retningslinjer for de væsentligste aktivitetsområder, hvori arbejdsfordelingen mellem bestyrelsen og direktionen fastlægges, den såkaldte § 70-instruks. I FIL § 71 er der som nævnt ovenfor under punkt 11.1 en række pligtmæssige forretningsgange, der skal iagttages af finansielle virksomheder. Specifikt på bevillingsområdet følger det af § 71-vejledningen, punkt 31, at "*Bestyrelsen skal ... foretage bevillinger af betydende engagementer i pengeinstituttet.*"

Overtrædelse af FIL §§ 70-71, stk. 1 straffes med bøde, jf. FIL § 373, stk. 2. Bestyrelsens erstatningsansvar vurderes på baggrund af den almindelige erstatningsretlige culpanorm. Ansvarsvurderingen skal foretages konkret for hvert bestyrelsesmedlem.

I det følgende er ordet "bestyrelse" anvendt som et samlebegreb for hele bestyrelsen eller enkeltmedlemmer af denne.

12.2 Om bestyrelsesarbejdet generelt

Vores gennemgang af forhandlingsprotokollen og de rapporter og regnskabsmateriale mv., der har været gennemgået i bestyrelsen, giver indtryk af et aktivt bestyrelsesarbejde karakteriseret ved fyldestgørende referater, hyppige bestyrelsesmøder, god rapportering, en aktiv indspørgning og passende kritisk holdning til direktionens oplæg.

På dette grundlag forekommer det derfor som udgangspunkt mindre sandsynligt, at bestyrelsen skulle have accepteret en særlig høj risikoprofil på udlånsengagementer, dårlig bonitet hos visse udlånskunder, mangelfuld sagsbehandling, utilstrækkelige sikkerheder mv. Tværtimod fremgår det, at bestyrelsen igennem hele forløbet stort set har modtaget tilfredsstillende og beroligende svar fra den administrerende direktør og kreditchefen, når der blev stillet kritiske spørgsmål til låneengagementer, sikkerheder, karruselejemomme mv. på bestyrelsesmøderne.

12.3 Vores ansvarsvurdering

Bankens høje risikoprofil kan efter vores vurdering ikke bebrejdes bestyrelsen. Væksten i udlånsagerne i perioden 2004 - medio 2007 var i overensstemmelse med det almindelige ønske om vækst, som på daværende tidspunkt var fremherskende næsten over alt i landets pengeinstitutter. Bestyrelsen må kunne forudsætte, at væksten finder sted under iagttagelse af Bankens sædvanlige kreditpolitikker og forretningsgange.

Fra medio 2007, hvor der fandt en generel opstramning sted på kreditområdet, modtog bestyrelsen i tilslutning til andet materiale løbende risikoreporter med detaljerede oplysninger om engagementer mv. Bestyrelsen fulgte således med i processen med at få reduceret udlånene inden for ejendoms- og pantebrevssektoren.

Det ville have været ønskeligt, såfremt bestyrelsen allerede inden opstramningen på kreditområdet i sommeren 2007 af egen drift havde rejst spørgsmålet om, hvorvidt Bankens kreditorganisation, herunder på direktionsniveau, burde styrkes med henblik på bedre at kunne håndtere de nye betydelige udlån inden for ejendoms- og pantebrevssektoren.

Vi finder imidlertid ikke, at bestyrelsen har forsømt sin tilsynspligt med Bankens direktion og kreditorganisation på en over for Banken ansvarspådragende måde. Der blev ikke over for bestyrelsen rejst spørgsmål ved kreditorganisationens utilstrækkelighed eller mangelfulde kompetencer, hverken af den administrerende direktør eller af kreditchefen. Revisiøns oplysninger i slutningen af 2007 om manglende forretningsgange på kreditområdet

nedtones generelt i årsprotokollatet 2007. Først fra efteråret 2008 dukker der advarsler op om svagheder i kreditsagsbehandlingen, mangelfuld efterlevelse af politikker og forretningsgange og mangelfuld kontrol og kreditstyring, og først på dette tidspunkt begynder tabene at indfinde sig.

Det er vores samlede vurdering, at der ikke foreligger et ansvarsgrundlag over for Banken for noget medlem af bestyrelsen.

København, den juni 2010

Mogens Skipper-Pedersen

Henrik Stenbjerre